

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT

XVI. évfolyam

11—12. szám

1907.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET
ÉRTESITŐJE

SZERKESZTI
MERZA GYULA

KIADJA AZ ERDÉLYI
KÁRPÁT-EGYESÜLET

TARTALOM: *Herrmann* Antal dr.: Történelem és turistaság. — *Ruzitska* Béla dr.: Vándorlás a Retyezáttól Nagyszebenig (szerző 4 fölvetelével). — *Gaál* István dr.: A geologus, mint turista (szerző 3 rajzával). — *Tárca:* *Boros* György dr.: Angol turisták Magyarországon (egy arcképpel). *Egyesületi élet:* Választmányi gyűlés. — Az E. K. E. Hunyadvármegyében. — Az E. K. E. Hunyadmegyei oszt. 2. gyűlése. — E. K. E. hangverseny Déván. — E. K. E. előadások Déván. — Radnóti Dezső siremlékének fölvatása. — Tudomásul.

Előfizetési ára 10 korona
Megjelenik évenként hatszor

Az E. K. E. rendes tagjai tag-
díjuk fejében ingyen kapják

KOLOZSVÁR

Szent Bonaventura könyvnyomda

1907

KÉRJÜNK E. K. E. GYUJTÓT!

E. K. E. gyűjtő megrendelhető az *Unió* magyar általános gyűjtőgyár részvénytársulatnál, Budafok. 5⁰/₀ az E. K. E. javára.

A MAGYAR JEJZÁLOG-HITEJBANK

Kolozsvári képviselősege (Jókai-utca
2. szám gróf Rhédei-ház I. emelet)

azon célra létesült, hogy igazgatósága az erdélyi részeken földbirtokra és a nagyobb városokban fekvő házakra legolcsóbb törlesztéses kölcsönöket nyújtson.

Kölcsönök 15 évtől 65 évig terjedő törlesztésre

4⁰/₀-OS

záloglevelekben adatnak.

A jelzálogul felajánlott erdélyrészi ingatlanok értékére s a megszavazandó kölcsön összegére nézve

az Erdélyi Gazdasági-Egylet

bizalmi férfiai adnak véleményt s ezúton a helyi viszonyok alapos ismerete folytán az intézeti szabályok szerint adható

legmagasabb összegű kölcsönök szavaztatnak meg.

✿ TELEFON-SZÁM 27. ✿

Ajánlva a Vallás- és közoktatásügyi miniszterium által!

Számos elismerés!

Zwörner B. állatkitömő preparatoriuma

■ Kolozsvárt, Rózsa-utca 7. szám. ■

Az állatok lehetőleg friss állapotban és nyúzatlanul küldendők be. Meg kell jelölni, hogy a preparálás milyen alakra történjék; nagyobb emlősök kizsigerezendők. — *Usomagolásért csakis saját költségemet számítom fel. — Gondos, művészi preparáció, természetű kivétel, tartós munka, jutányos árak!*

5⁰/₀ az E. K. E. javára!

Zsilvölgyi emlék.

5⁰/₀ az E. K. E. javára!

Herz Arnold kiadása Petroszényban. Kapható az E. K. E. irodájában; ára 80 fillér.

Magyar védőtábla!

SÁRGA KRISTÓF UTÓDAI

FEHÉRNEMŰ, VÁSZON ÉS SZÖNYEG NAGY RAKTÁRA

KOLOZSVÁRT,
Deák F.-u. 3. sz.
Telefon-szám 567

Hazai árú!

Rendkívül jutányos ár és nagy választékban kapható hazai árúk:

Késmárki asztalnemű, vászon, törülköző és zsebkendő.
Sepsiszentgyörgyi szőttes és férfi ruhaszövet.

Magyar gyártmányu gallér, kézelő, nyakkendő, nap- és esernyő. Helybeli készítményű paplan, matrác és bármilyen kivitelű fehérenemű.

Nagyenyedi harisnyák.
Rózsahégyi Chiffon és mindenféle pamutvásznak.
Torontáli futószőnyegek, ágy- és asztalterítők.
Besztercebányai pokrócok.
Brassói posztószőnyeg.

— A téli és tavaszi idényre —

a j á n I

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

Kolozsvárt, Mátyás király-tér.

Téli és tavaszi öltönyöket, Átmeneti kabátokat (Double, Ulster, Raglán).

Havelok ujjakkal és ujjak nélkül,

Téli kabátok,

Városi bundák,

Gazdasági kabátok szövet vagy szörmebéléssel.

Eredeti dán iramszarvas-kabátokat flanell- vagy szörmebéléssel.

Nagy választék gyermek- és fiú-öltönyökben.

Minták és képes árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve.

Megrendeléseknél elegendő mértéknek egy régi öltöny beküldése. — Gyermekruhák rendelésénél elegendő, ha a gyermek korát, a kívánt

szint és árt velem közlik. =====

NOVEBBI b. Kolozsvár, Mátyás király-tér 16.

Minden hölgynek érdeke

DÚS VÁLASZTÉKU
DIVATCIKKEIMET

megtekinteni.

Tájékozással:

- 1 m. jó erős Tennisz-flanel . . . 16 kr.
- 1 m. 120 cm. széles szövet 45, 55, 65 kr.
- 1 m. jó mosó karton szövet 20, 22, 25 kr.

E. K. E.

Fenyő-Borszesz

Megrendelhető

! 5⁰ az E. K. E. javára. !

Korbuly Miklós gyógyszerésznél Gyergyószentmiklóson.

IRODALOM.

A **Kincses Kalendárium** megjelenése ezuttal is figyelmet bennünket az új évre.

A **Kincses Kalendárium**-nak az a része, amely olvasnivalókat, vagy őszintében szólva: tanulnivalókat tartalmaz, az idén négy-öt ívvel gyarapodott s meggondolni való, hogy egy íven körülbelül kétezer nyomtatott sor van, — négyszer annyi, mint a közönséges könyvekben.

A **Kincses** 1908-iki kötetében a következő nagyobb cikkek olvashatók: elsősorban az *év története*, majd a *pogány magyarok hitéről*. Egy nagy tanulmány képekkel és térképekkel ismerteti a *sarkvidéki expedíciók* eddigi eredményeit. Egy cikk bebizonyítja, hogy a természetben is van *halhatatlanság*. Egy nagy cikk többek közt megismerteti velünk a *Vatikánt* és lakóit, írásban és érdekes képekben. *Borghese* herceg peking-párisi útjának leírása is benne van a **Kincses**-ben s utána egy nagy szótár arra tanít bennünket, hogy hogyan ejtsük ki az *idegen neveket*? Egy igen okos, világos cikk azt magyarázza, hogy *mikor olcsó és mikor drága a pénz*? stb.

A **Kincses Kalendárium** csak 2 korona.

Harminc év. A *Pesti Hirlap* az új évvel harmincadik évfolyamába lépett. Az olvasóközönség szeretetére mindenképen igyekszik is rászolgálni. A mindennapi szívélyes érintkezés az olvasó közönséggel azt eredményezte, hogy a *Pesti Hirlap* ma az ország *legerterjedtebb, legolvasottabb lapja*, mely azonkívül a *leggazdagabb tartalmú is*. A *Pesti Hirlap* előfizetési ára egy óra 2 kor. 40 fillér, negyedévre 7 korona, a *Divat-Szalon* című díszes kiállítású divatlappal együtt 9 korona. Aki most rendel meg

először és egyszerre 7 koronát küld be Budapest, V. Váci-körút 78. cimen, az kívánatra ingyen és bérmentve megkapja a *Pesti Hirlap* 200 oldalas *Naptárát 1908-ra*.

A **Budapesti Hirlap** a hazai sajtóról. A magyar sajtó komoly és lelkiismeretes része és ebben első helyen a **Budapesti Hirlap** a nemzet jelen korszakalkotó erőmegfeszítésében részt kér és részt vesz; biztatója, útmutatója, fegyvertársa mindazoknak, a kik a nemzet sorsa jobbrafordításán dolgoznak; üldözője, ellensége mindazoknak, a kik kishitűségből, tudatlanságból, önzésből és gonoszságból az újjáteremtés nagy munkáját zavarják, ócsárolják és lehetetlenné tenni akarják.

A **Budapesti Hirlap** magatartásának egyetlen szabályozója, egyetlen rugója egy céljaival tisztában levő közvélemény irányítása és kialakulása. A sajtó hivatása, amely fontos, hatása is annyira nagy és csaknem kiszámíthatatlan. Ennek teljes átélése mellett adjuk napról-napra a **Budapesti Hirlap**-ot a magyar közönség kezébe. A **Budapesti Hirlap** a társadalmi egység és egy békésen fejlődő, virágzó társadalmi élet céljait kívánja szolgálni. Azt hisszük, hogy kitűzött célunkat szolgáljuk, a mikor összhangot hirdetünk vágyaink és helyzetünk közt, igénytelenséget, egyszerűséget szokásainkban, előkelőséget izlésünkben, kedvet a munkához, az élet nemes örömeihez és áldozatkészséget a köz javára.

A lelkünkben fakadt eme szavak igaz voltát és őszinteségét a **Budapesti Hirlap** negyedszázados múltja bizonyítja. De meg akarjuk velők világítani a jövőendő útját is, melyen a közönség bizodalmtól kísérve és bátorítva akarunk haladni előre és mindig előre.

UJ DROGÉRIA

Kolozsvár, Deák Ferenc-utca 8. sz.

Ajánlok versenyáron: Állatgyógyászati-, betegápolási- és háztartási cikkeket. Angol és francia illat- és pipere-cikkeket. Rum- és likőr-esszenciákat. Brandoló-, tarso- és Kerbschnitt munkákhoz mintázott falapokat, tüket és kellékeket.

Dubiniewicz Oszkár, droguista.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

Történelem és turistaság.

(Üdvözlő beszéd.)

Örömmel üdvözlöm a hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat XXVII. közgyűlését Petrozsényben. Mint a mai (1907. IX/22.) tündéri kiránduláson a tündöklő meleg őszi nap végre is diadalmasan eloszlatta a nehéz ködfátyolt, mely elborította sóvár szemeink elől a Zsilvölgy gyönyörűségeit, úgy e társulat is arra van hivatva, hogy bevilágítson abba a ködhomályba, amely még elfödi e vármegye régi századait. Nemzeti számonkérő szék e társulat. Revindikálja, számonkéri a multtól e vármegye elsikkadt magyarságát, a dicső Hunyadiak örökét. És hűséges, gondos számtartó; kegyelettel gyűjti és leltározza a multak hagyományait, nemzetünk e legbecsesebb kincsét. Muzeuma vajha minél előbb méltó hajlékot nyerne, hogy az ősi sziklavár alatti Magna Curia ismét büszkesége legyen e vármegyének.

Büszke vagyok, hogy üdvözölhetem e nagyérdemű társulatot most is, mint már sokszor, az Erdélyi Kárpát-Egyesület, e testvér társaság nevében, mint muzeumának tiszteletbeli igazgatója. Testvér nemcsak a legmelegebb rokonszenvnél fogva, hanem a célok, törekvések, sőt eszközök rokonságára nézve is. Az önök területe a mi területünk legérdekesebb része, amely klaszszikus alkalmat kínál programmunk minden irányának alkotásokkal való megvalósítására. Reánk nézve a táj nemcsak hegy és völgy, nemcsak havas és róna. Nekünk minden vidékünk első sorban e gyönyörű szent haza integráló része. Mi turisták keressük e föld legérdekesebb termékét, az embert, a népet. Mi keressük, érezzük és kegyelettel kultiváljuk e föld lelkét: a történelmet. Muzeumunkban oltárt emeltünk a néprajz, a történelem kultuszának. Mert a néprajz a nemzet széles alaprétégének meg nem írott belső története. A régészet pedig a mult néprajza, amint a jelen néprajza a jövő régészete lesz.

De megvan a viszonyosság is. Aki foganatosan, behatóan, a legelső forrásokból akar foglalkozni az önök társulata tudományos feladatának bármelyikével, annak turistának kell lennie. A történelem nem a történetesen, az az véletlenül történt események halmaza, hanem természetes törvények eredményeinek láncolata. Valamely ország vagy vidék földrajzi helyzete, ter-

mészeti viszonyai szabják meg sorsát, azaz történelmét. Csak az események színhelyének tüzetes ismeretével lehet biztosan megítélni azok okait és következményeit. Ilyen állandó helyszíni szemle a mi turistaságunk. Nagy események helyére zarándokolva, mintegy közvetlenül érezzük a történelem lehatását. Az emlékekből érthetően szól hozzánk a historia szelleme, s a monda, a turistát kísérő turul-madár, nem egyéb, mint az általános emberi igazsággá stilizált helyi történet.

És a régészet tárgyai sem jönnek el a tudós dolgozó szobájába. Van még belőlük sok ismeretlen is, de nem az országút szélén. Azokért el kell menni turistáskodni, azokat in situ kell felkeresni. A régiségkufár megteszi s orrunk előtt elviszi multunk legdrágább emlékeit, külföldi muzeumokat és így magát is gazdagítván velük. Nagyon sok lappangó értékes régiségre meg éppen csak sűrű járás-kelés közben bukkanhatunk. A ki meg arra törekszik, hogy leletekké változtassa az őstörténet rejtett kincseit, melyeknek nálunk többnyire még a föld a legmegbízhatóbb konzervátoruk, annak éppenséggel turista-érzéssel kell bírnia. Az, aki élesen meg szokta figyelni a talaj domborzati viszonyainak aprólékosságait, útjának minden jelenségét, aki ismeri a jelen primitív népelet szituációját: a turista leginkább alkalmas arra, hogy felismerje az ősember nyomait. A préhistoriában valóságos kincstaláló varázsszövő a turistaság.

A néprajznak a turistasághoz való viszonyát, e kedvelt témát, már több ízben fejtegettem. Ez alkalommal csak egy klasszikus példájára mutatok rá annak, milyen pompásan megfér a kettő egymással. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület legszebb alkotása a néprajzi múzeuma, mellyel méltó tartalmat adott a dicső Hollós Mátyás szülőházának, s amely az országnak elsőrendű mintaszerűnek elismert, sokat irigyelt ilyenmű gyűjteménye.

Legyen szabad a magam nevében is üdvözölni e társulatot, melynek vezetőihez szép és kegyeletes emlékek fűznek. Nekem is drága mesterem volt a megdicsőült elnök, gróf Kuun Géza, kit szellemének fensége magasan kiemelt körünkől, de akit lelkének mélysége egész közel hozott szívünkhöz. Az ő lelke él nemcsak halhatatlan műveiben, hanem közvetlenül mi bennünk. A jelenlegi elnök nemcsak család, hanem lélek szerint is rokona, szellemi örököse. Aki pedig most elnököl e gyűlésünkben, a vármegye nagyerdemű alispánja most is tanújelét adta annak, hogy közvetlen részese Kuun Géza nagy szellemének. Az ő elnöklése szimbolikus jelentőségű. A kulturának a vármegye első gondjai közé kell tartoznia. A tudománynak nem szabad idegennek lennie a közigazgatásnál.

A régi kipróbált gárdából jól esik itt látnom a lankadatlan buzgalmu Mailand Oszkár muzeum-igazgatót, örök ifju barátomat. Számos régi jó emberem, kikkel hajdan együtt munkálkodni törekedtem, hiányzik most sorainkból. De megvigasztal az a tudat, hogy akik az ő nyomaikba léptek, nem gyöngye epigonok, hanem a kezdeményezőkkel kongeniális alkotó erők. És mégis, mintha valami hija volna a dolognak. Építgetjük a szellemi kulturpalotát. De mintha a haladásnak nem volna kellő látatja. Mint mikor a monda szerint: „tizenkét kőmives összetanakodék, magas Déva várát hogy felépítenék.“ Falazzuk be mi is épületünk fundamentumába szenvedélyeink, önzésünk,

gyarlóságaink dédelgetett magzatát: a pártoskodást, és gyorsan, megvitatlanul fel fog épülni Déva új vára, a megyebeli magyar kultúra

Különös örömemre szolgál, hogy Petrozsényben gyűltünk össze ez ünnepélyes alkalomra. Felmelegszünk arra a gondolatra, hogy háromezer millió köbméter fekete gyémánt van alattunk. E város ideális példája annak, hogyan teljesülhet ma az ipar révén Széchenyi szózata: Magyarország nem volt, hanem lessz. Félreeső helyen, az ország szélén, néhány év alatt a kultúra csodáit teremtette itt meg a bányatársulat, melynek itt vendégei vagyunk. E hajlék, az új kaszinó a praktikus komfort, a modern műízlés mintaképe. S az anyagi kultúra virágzása előidézi a szellemi műveltség lendületét is. Előkelő tudományos intézet, a példás vezetésű főgimnázium világosságot terjeszt, mely vetélkedik a villamos ívlámpákkal. S a különböző népelemek szivárványszínei egyesülnek itt a magyar kultúra, a nemzeti szellem tiszta fehér napfényében.

A kultúra ez alkotásai a természeti szépségek legékesebb keretébe vannak foglalva. Egészen stilszerű volt tehát, hogy a mai ünnepnap a turistaság jegyében kezdődött. A szurduki gyönyörű kirándulás s a Déváról ide vezető vasutvonal is elegendő annak a bizonyítására, hogy e vármegye, Erdély történelmének és természeti kincseinek klasszikus földje, a tájszépségeknek is valóságos Yellowstone-parkja, az erdélyi turistaság eldorádója lehetne. És ezzel szemben azt kell tapasztalnunk, hogy e vidéken nincs kellő érdeklődés a turistaság iránt, hogy e megyében igen kevés történik arra a célra, hogy ezt a kis Svájcot megnyissák ország-világ turistái előtt. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület, országrészünk magyar turistaságának lankadatlan buzgalmu apostola, amely azért járja az országot, hogy minél jobban megismertesse és megszereztesse, amely sétálva kulturát és jólétet terjeszt, több ízben megpróbálta szervezni és fellendíteni a megyebeli magyar turistaságot, eddig maradandóbb siker nélkül.

E vidéken alig van szász lakosság. És a nagyszebeni Kárpát-Egyesületnek mégis virágzó osztálya van Petrozsényben, mely elismerésre méltó, dicséretes eredménnyel működik. De a megyében, sőt e vidéken is annyi tömördek a természeti szépség, annyi a turista teendő, hogy mindkettőnknek bőven jutna, ha testvériesen megosztoznánk rajta. Hiszen éppen a turistaság alkalmas arra, hogy egyesítse a honfitársakat a természet kultuszában, a honszeretben.

A legszebb kilátások egyike az, amit a turista a dévai várhegyről élvez. Vajha hasonló kilátásai volnának a magyar turistaság ügyének Déván! Küszöbön áll az Erdélyi Kárpát-Egyesület hunyadvármegyei osztályának újjászervezése és fellendítése. E hazafias és a megye érdekében is fontos munkáinkhoz előre is kérjük a történelmi társulat hathatós pártfogását és Petrozsény közügyekért lelkesedő lakosságának érdeklődő támogatását.

Herrmann Antal dr.

Vándorlás a Retyezáttól Nagyszebenig.

II.

(Befejező közlemény.)

A lapos pihenő után, délutáni 2 óra körül indultunk tovább a sztina fölötti hegyvonulat tetejére, a Zsil folyó vízválasztó gerincére, honnan már déli irányban az ország határa felé kaptunk újabb elragadó kilátást. Innen utolsó búcsút intve a nagyszerű Retyezát-hegységnek, az Oláh-Zsil felé ömlő *Buta-patak* völgyébe kezdtünk leereszkedni, melynek szintén igen festői vidéke van, mert nyugati oldalán a 2000 méternél magasabb *Nagy-Buta* (Butamare) hegy fátlan meredek, csaknem függőleges sziklafalai és oldalai meredeznek ég felé. Alatta mély völgyben eleinte havasi legelők, nagyszámu sztinákkal és legelő nyájakkal, tovább pedig végtelennek látszó sűrű erdőségek nyúlnak le a kékes homályban előtűnő Zsilmenti hegyekig, melyek a távoli 10—12 Km.-re fekvő háttérrel alkotják. Ez újabb szép látványtól elbűvölve, elég jól járható ösvényen haladtunk lefelé a völgybe a *Scurota* (a térképen helytelenül *Scutora*) nevű sztináig, hol már a fenyőerdő is kezdetét veszti. Kevéssel a sztina alatt szakadékos, sziklás völgyrészlet következik és itt két kis patak egyesülése helyén, a csinos *Scurota-vízesést* találjuk, mely elrejtett bájával különösen kedvesen hat. Tovább lefelé folytonosan e hosszú és rendkívül mély völgyben haladunk, melynek mindvégig igen változatos az alakulata. A völgy déli oldalán a nagy és kis Buta hegy óriási sziklás, szakadékos, függőleges oldalai nyúlnak le a patak medréig, északi részén pedig a szintén meredek hegyoldalon gyalog útunk vezet végig. Itt már a lomblevelű fák övébe jutunk le és helyenként szénégető telepeket, apró sztinákat, lakóházakat is találunk. Az árnyas út mellett mindenütt üdítő vizű források és csurgók találhatók, úgy hogy ez a völgy még forró nyári napon is kellemesen járható. A völgy legalsó részében a sziklaoldalak még meredekebbekké lesznek és egymáshoz annyira közelednek, hogy közöttük csak a zúgó és tajtékzó patak fér el, ennélfogva a gyalog út messze a hegyoldalba kerül fel és így jut e völgyelzáró sziklakapu túlsó oldalára, melyről már a Zsil folyó közelben feltáruló völgye egészen jól látható. Az ezután már elszélesedő völgyben rövid idő múlva, az *Oláh-Zsil*hez jutunk le, mely folyó felső nyugat-keleti irányu folyásában Magyarország és Románia között egy darabig határt is alkot; további folyásában kissé északra kanyarodik, az országhatárt elhagyja, mert az most a folyó völgyének déli oldalát alkotó magas hegyvonulaton húzódik tovább. A folyó e felső, de már tisztán hazánkban végigömlő részébe szakad a Buta patak, a melynek 8 Km. hosszú völgyén 2000 méterről 800 méterre jöttünk le és így 1200 méter magasság különbözőzetet tettünk meg; ebből legjobban megítélhető e gyönyörű völgy nagy meredeksége. Mire az Oláh-Zsil völgyébe, tehát szelidebb vidékre kiértünk, már alkonyodni kezdett és sietnünk kellett, hogy az első faluig; Kimpulujnyáig még hátralevő 4 Km. útát hamar megtegyük. Ennek ellenére a kevésbé járt úton nehezen haladtunk és a beálló sötétségben a fűvel benőtt útát csaknem eltévesztettük. Turistalámpásunk világánál kellett azt megkeresnünk, mire nemsokára egy kezdetleges hídon a folyón átkeltünk és most

már valamivel jobb úton haladva, végre fél 10 óra felé a hosszan elnyúló, szegényes falu házai közé jutottunk. Itt eleinte a korcsma helyiségeibe akartunk megszállani, de miután azok nem látszottak a legkívánatosabbaknak, örömmel fogadtuk az itteni pénzügyőri szakasz egyik derék alkalmazottjának szíves meghívását, hogy a pénzügyőrség házában üresen levő szobát foglaljuk el. Csakhamar vidám, jó kedvben, otthonosan éreztük magunkat a tiszta, szép és barátságos helyiségben, hol turista vacsoránk elköltése után a rendelkezésünkre bocsátott sok pokrócból pompás ágynakat készítve, hosszú retyezati útunk nagy fáradsalmait jól kipihentük.

Másnap nem kellett sietnünk, mert a Lupényből tegnap délre ide rendelt kocsí, késésünk miatt, visszatért és az csak reggel 6 órakor volt a csendőrség telefonja segítségével, még egy másik szükséges kocsival együtt, felhívható. A mire a két kocsí megérkezett 9 óra lett. Ezalatt pedig a gyönyörű meleg nyári napon fürdéssel, reggelizéssel, a szép vidék szemléletével és vidám beszélgetéssel töltöttük az időt. A kocsik megérkezése és frissen fogott pizstrángokból készített pompás villásreggeli elköltése után búcsút vettünk szíves házigazdánktól, a pénzügyőri szakasz felügyelőjétől és az Oláh-Zsil völgyében lefelé vezető úton elindultunk. Mindenütt magas hegyektől környezett, igen szép és érdekes vidéken vezet az eleinte köves, később már jobb és használtabb kocsí út, mely a sűrűen lakott völgyben több, egymással már csaknem összeforrott községen vezet át. Ily községek: Hobicény, Urikány, Felső-Borbatény, Lupény. A felsőbbekben erdőkihasználással, faiparral foglalkoznak és véletlenül éppen alkalmunk volt látni nagymennyiségű, hatalmas vastagságú fenyőtörzseknek a felduzzasztott vízben való leusztatását. Érdekes volt nézni a nagy gyorsasággal alárohanó, forgó, kavargó rönköknek, a zavaros, tajtékzó és habzó vízben való játékát. E mellett a folyó széles völgye, az ebben mindenfelé sűrűen elhelyezett lakóház és ipartelep, továbbá a völgy oldalait jobbról és balról alkotó hegylancok szép alakulata, nagy magassága (1500—1700 m.) és a rajtuk látható sötét erdőségek, gyönyörű háttért alkottak, melyek figyelmünket folyton lekötötték. 12 órakor *Lupényba* érkeztünk, a mely virágzó község köszénbányájáról híres. Már messzire látható volt az egyenlő nagyságú házak nagy tömegéből szabályos sorokban épült munkásnegyed és a telep közepéből egyéb gyári épületek közül kimagasló koksizoló és szénosztályozó magas kéménye. A helység vendéglőjében ebédeltünk és pihentünk, azután pedig kocsijainkon már nyomasztó nagy melegben, poros, napos úton Parosény, Vulkán, Korojesd, Alsó-Borbatény bányaközségeken át a *Magyar-Zsil* széles, minden oldalról magas hegyekkel környezett óriási, teknőalaku völgyébe jutottunk, a hol északra kanyarodva, Livazsény községen át nemsokára (fél 4 óra körül) Petrozsényba értünk.

Petrozsényban mindenekelőtt Jámbor Miklós gimnáziumi tanárt kerestük fel, a ki Fürber főkönyvvezető, szász-kárpát Egyesületi titkárral együtt nagy szíveséggel segítségünkre voltak a vezető s a szükséges két ló előkerítése körül és máskülönben is sok hasznos tanácssal láttak el. A délután többi részét további nagy útunk előkészületeire szántuk, így a határrendőrségi hivatalban határátlépési engedélyt szereztünk, mert több helyen Románia területére is át szándékoztunk menni; azonkívül élelmiszereket és egyéb szükséges holmit vásároltunk. Eredeti tervünk szerint még a késő délutáni órákban útnak akartunk indulni a várostól 3 órányira lévő Pareng menedékházba, a hol az éjet akartuk eltölteni és a honnan kora reggel a közeli csúcsok gyorsan elérhetők. De az előkészületekkel, valamint a lovak beszerzésével, melyek másnap reggelig semmi körülmények között nem voltak előkeríthetők, elkésve, Petrozsényban kellett maradnunk.

Igy azután csak másnap reggel és akkor is a lovak késedelmes megérkezése miatt, nem a kitűzött időben, hanem később indultunk útnak a Pareng hegységbe. Erre az útunkra Jámbor M. tanár úr is csatlakozott hoz-

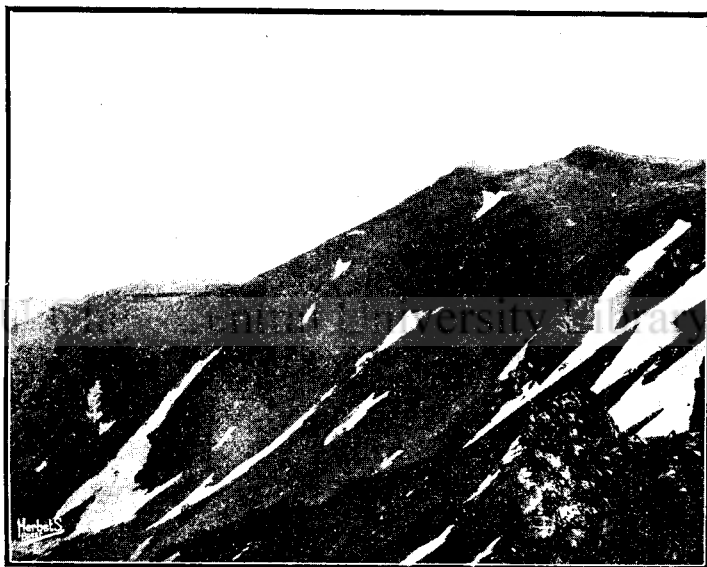
zánk, a ki a Pareng csúcs aljáig elkisért és így megszorodott társaságunk, végre 6 óra körül, sűrű reggeli ködben elhagyta Petrozsényt. A délkeletre fekvő Szlatinora völgyön át csakhamar az Arszuri nevű hegy oldalára hágunk fel és most ezen emelkedtünk tovább a nagy fakereszttel megjelölt forrásig, hol reggelinket elköltöttük és a később induló lovasokkal találkozunk. Most végre egész társaságunk együtt haladt tovább a Gura Plajului nevű meredek, igen szép kilátású, de fátlan, gyepes és ezért napos hegyoldalon a Pareng-menedékházig, mely körülbelül 1700 m. tengerszín feletti magasságban, a fenyőerdő felső határához közel van építve. A szász-Kárpát-egyesület petrozsényi osztálya e célszerűen berendezett, fekvő helyekkel is ellátott turista menedékházánál újból pihenőt tartottunk és egyúttal ebédeltünk, noha még meglehetősen korán volt. Itt Virágháty turista társunktól kellett elbúcsoznunk, a kinek más sürgős teendői miatt, Kolozsvárra vissza

A Chirsia-csúcs alatt fekvő völgy.

kellett térnie. 11 óra felé indultunk tovább a menedékház melletti erdőn át, az e fölött emelkedő Pareng csúcs (2076 m.) alatta elterülő tisztás hegyoldalra, honnan a mindkét Zsil völgyére és általában az egész petrozsényi teknőre s környezetére nagyszerű kilátás nyílik. Előttünk nyugat felé az Oláh-Zsil völgye terül el, tegnap megtett kocsí útunkkal, a mellette fekvő nagyszámu községekkel, melyek közül főképen Vulkán és Lupény látható jól; a háttérben a nagy Buta hegy, valamint a Retyezát hatalmas tömege már csak a távoli homályból tűnik elő. Délnyugati irányban a határhegyláncolat, a Vulkán hágóval és a szurduki szoros mély völgye jól felismerhető. Északra a Magyar-Zsil völgye, abban Petrozsény város, Petrilla község, valamint e medence északi részén emelkedő magas vízválasztó hegyvonulat, melyen át a vasút sok alagúton Petrozsényba vezet, látható. Déli irányban a Pareng hegység hosszú láncolata, számos csúcscsal és gerincvonulattal egész közel-

ben tűnik fel és e hegyeken fogunk most tovább haladni. Ez alkalommal a Pareng-csúcsot (2076 m.) mint legelsőt és legalacsonyabbat nem másztuk meg, hanem azt balra elhagyva — miután Jámbor tanár úrtól, ki innen hazafelé tért, szíves búcsut vettünk, — a hegyvonulat éles gerincére másztunk fel, honnan már a hegység tulsó oldalára is elragadó kilátás kínálkozott és most azon folytattuk tovább útunkat az előttünk nagy magasságba emelkedő *Chirsia (Cârja)-csúcs* felé. Itt a gyepes útnak csakhamar vége szakad és köves, kopár, törmelékkel telt keskeny ösvény vezet tovább még egy darabig a hegy-élen egyenesen déli irányban, majd meredekebb, kigyószerűen kanyargó, fárasztó gyalogúton kell a *Chirsia* sziklás, rendkívül meredek, köves csúcsára 2407 m. magasságba felmászni. A csúcstól északra gyönyörű, mély, sziklás, törmelékkel fedett és sok helyen hóval borított, zord cirkusz-völgy húzódik alá, melynek legfelső, közvetlenül a csúcs alatt fekvő része egyik képünkön látható. Egyáltalában e csúcs környéke már teljesen a magas havasi hegység érdekes jellegét mutatja, a mi a róla déli irányban tovább vonuló 2400 m.-nél még magasabb gerincvonulatnál csak fokozódik.

A Mundra-csúcs alatt fekvő hegygerinc-vonulat.

A *Chirsia* csúcstól tovább, a rendkívül sok sziklatörmelék között a gyalogút már alig ismerhető fel, de azért az el nem téveszthető, mert mindenütt a balra csaknem függőlegesen nagy mélységbe aláereszkedő hegyvonulat éles gerince mentén vezet tovább felfelé az innen még 3 km. távolságra emelkedő legdélibb és legmagasabb (2520 m.) *Mundra-csúcsig*. Az éles gerinc tetejéről páratlan szép látvány nyílik az 500—600 méterrel mélyebben fekvő kör alakú, csupa sziklából és kövekből alkotott, tavakkal és hóval is bőven ellátott cirkuszvölgyekbe, a melyek alsó meredek végéből aláfoló patakok a *Zsijec (Jietiu)* folyócska legmagasabb forrásvízei. Ily völgyek a *Zanóga Slavejului* és a *Rosiile*, melyek közül ez utóbbi közvetlenül a *Mundra* csúcs alatt terül el és nagyszerűségében csak a *Retyezát* cirkuszvölgyeivel hasonlítható össze. Az éles hegygerincről néhány száz méter magas, csaknem függőleges sziklafalak, ezek hasadékaiban kéményszerű szűk kürtők, máshol ismét beláthatatlan hosszúságú kötött törmelék ereszkedik alá a laposfenekű cirkuszvölgyek aljáig. A néma csendben hosszasan elmerengtünk e

csodálatos vidék szépségeinek élvezésében, midőn amott a mélység sziklái között, a hómező szélén, mintha apró állatok mozgását vettük volna észre. Jobban szemügyre vesszük azokat a távcsővel, midőn valóban a havasok legnemesebb vadjait: a *zergéket* ismerjük fel bennük, a melyek a sziklák közötti gypen nyugodtan legelésznek. Hogy mozgásaikat is jobban lássuk, zajt csapunk, mire az egész falka megijed és ügyes, ürge ugrásokkal kísért bájos futással a hómezőn át eliramodik. Egész világosan láthattuk és egyenként megolvashattuk az állatok számát: 21 zerge volt ott egy falkában. E felejthetetlen szép látvány után a Mundra csúcsra hágtunk fel és innen a messze távolban élvezhető egyszerű kilátást csodáltuk meg. Északra a kanyargós Zsijec völgy, mellette balra pedig az a hegygerinc, melyen végig jöttünk, a Chirsia és Pareng csúcsokkal vonul végig; még tovább az északi láthatárt, a Sztrigy folyó felé vízválasztót alkotó magas hegyvonulat zárja el. Nyugatra messze elláthatunk a szurduki szoros és a Vulkan-hágó irányában az ország déli határát alkotó hegyláncokon, egészen a Retyezát kiemelkedő óriási tömegéig. Délre a hegyek egyre kisebbednek, laposodnak és amott a messzi távolban, a hol tekintetünk a sík róna távoli kődében elvész, a délutáni nap fényétől élesen megvilágítva, kanyargós ezüstszállagként a romániai alföldön végigömlő hatalmas Duna folyó tűnik szembe, a melybe a szurduki szoros felől délre rohanó és a Dunába ömlő Zsil folyó iránya jól követhető. Kelet felé rengeteg sok hegy, valóságos hegytenger látszik, melynek legközelebbi éles gerincvonulatán fogunk, mindenütt az ország határa mentén tovább haladni. Még távolabb Keleten a hosszú és kiálló csúcsokban bővelkedő Fogarasi-havasok vonulata, az átlátszó tiszta légben, gyönyörű világításban tűnik fel. Északkeletre pedig a Maros széles völgyéig és az erdélyi Érchegység kődös, kékes homályban elvesző vidékéig tekinthetünk.

Ezt a szép panorámát legalább egy óráig élveztük és a gyorsan haladó időben egyszerre csak azon vettük észre magunkat, hogy a nap kezd alászállani, itt pedig emberi lakás, vagy más védett hely sehol sincs. Pedig mily kellemes volna az éjet itt egy barátságos meleg kis menedékházban eltölteni és azután kora reggel a nap fölkelésében gyönyörködni. Ilyen luxust mi magunknak még nem engedhetünk meg és ezért sietnünk kell lefelé. De csomaghordó lovunkkal csak lassan és igen nehezen tudunk a meredek, köves és omlós hegycsúcsról leereszkedni, ez az út lovaknak csaknem járhatatlan. Leérve a hegygerinc mélyebb, nyeregszerű horpadásába, újabb egyszerű látvány tárul elénk. A Mundra csúcs alatti magas sziklafalak közé beékel, csak észak felé nyílt, hóval bőven fedett egyik mellékvölgyben, szép kis tengerszemét látunk, mely jégkéreggel vastagon be van vonva és úgy látszik, hogy ez a napsütéstől védett elzárt völgyben fekvő *Mundra-tó* az évnek csak igen rövid idején át van jégmentes vízzel telve. Tovább az egyúttal országhatárt is alkotó vonulat Píclisia nevű csúcsára hágnak fel, majd Kelet felé erről megint leereszkedve a Sateára megyünk fel, mindenütt igen meredek oldalakon, óriási kőtörmelék között és csak nagyon kevés gypen. Ez a vonulat átlagban 2000—2370 méter között változó magasságú, kiemelkedő csúcsok és azok közötti mélyebb nyergek szakadatlan sorozatából áll és róla igen érdekes, fenségesen zord és vad, csak észak felé nyílt, sziklás, egymásután következő cirkuszszerű völgyekbe nyílik kilátás, melyek egyszerű panorámája az erre haladó turistát valóban elbűvölik. Déli irányban már romániai területre, fokozatosan alacsonyodó hegyekre és ezek alján síkságra irányul tekintetünk.

Már az alkonyat beállásakor érjük el a gerincvonulat *Tajáta-szikla* (2207 m.) nevű kiemelkedését, hova az előtte lévő hegyneredből, körülbelül 150 méter emelkedéssel kell felmászunk. Ennek északi részén kiálló, meredek és nagyon szakgatott oldalu sziklák között kell tovább haladnunk, a mi a teherrel megrakott lovakkal igen nehezen megy. Ehhez járul az is, hogy mire

ide érünk, teljesen besötétedik és csak turistalámpásunk fénye mellett találhatjuk meg a szűk ösvényt. Pedig ezen a kopár, sziklás, vad és fátlan vidéken nem maradhatunk éjjelre, itt egyetlen talpalatnyi hely sincs, hol éjjeli tanyát lehetne felütni. Most érezzük csak igazában a sok késlekedés nagy hátrányait. De nincs mit tennünk egyebet, tovább kell mennünk a míg legalább a törpefenyő felső határát elérjük. Lámpafény mellett óvatosan, lassan haladunk előre és a legszűkebb, sziklásabb helyeken csomagjainkat a lovakról levéve, magunk visszük tovább, hogy a sötétben félénk és ijedős lovak a rendkívül rossz úton átmelessenek és a sziklák között elférjenek. Nemsokára nagy hómező mellé jutunk, melyből szomjunktat olthatjuk és ennek mentén lefelé csakhamar kis patakot érünk el, melyen tovább haladva éjjeli 10 óraker végre sok keserű fáradtság és kínlódás után a törpefenyő zónáját elérjük. Itt eléggé védett, fában is bővelkedő helyen felütjük éjjeli tanyánkat és a száraz törpefenyő lobogó lángja mellett, csakhamar otthonosabban kezdjük magunkat érezni. Szerencsére az idő is jó, a szél nem hideg és így 2000 méter magasságban sem kellemetlen a szabadban való hálás. Mire tanyánkat elkészítjük, vacsoránkat elköltjük és teánkat megfőzzük, csaknem éjfél lett és az éppen fölkelő hold halvány fényénél térünk, törpefenyő galyakból megvetett alvóhelyünkön nyugalomra.

Reggel 5 óraker az érzékeny hideg miatt már talpon vagyunk és forró teával melegítjük meg magunkat. Ekkor a magas hegyek között oly gyakran és könnyen összeverődő felhőkből gyöngé nyári eső is kezd hullani, mely még jobban siettet az indulásra. Szász-kárpátgyesületi vezetőnk Petrozsényből — ki különben melleleg legyen megjegyezve nagyon gyöngé vezető — e vidéket nem ismeri és így saját magunknak kellett a térkép beállításával tájékozódunk. Arra a tapasztalatra jutunk, hogy tegnap esti útunkban a helyes irányból nem tértünk el, hanem romániai területre jutva, a Costa lui Rusu nevű hegyborda sziklái alatt háltunk meg és most egyenesen északi irányban kell tovább haladnunk. Nehány kilométernyi út megtevése után megint a hegygerince, az ország határához és a határdombokhoz jutunk vissza és most már útunk nehezebb részén túl vagyunk, mert alacsonyabb, nem is annyira sziklás, mint inkább gyepes, tehát könnyebben járható területre jutunk ki.

A Pareng-hegytömeg félkörben végighúzódó, magas hegyvonulatán körüljöttünk és most egyenesen északi irányban megyünk előre, honnan az eddig bejárt hegység gyönyörű, alpesi jellegű vidékére, mely völgyeire most alólról fölfelé tekinthetünk be. Ez is nagyszerű látvány! Átellenben, nyugati irányban, a Chirsia csúcsa és vonulata látszik, rendkívül meredek, erdős oldalaival, melyeken sebesen alárohanó patakok és néhány, ide a nagy távolságba is látható vízesés tűnik szembe. Most már havasi pásztorkunyhókat (sztinákat), legelésző nyájakat is mindenfelé láthatunk és a szép gyepes hegyoldalokon gyorsan haladunk tovább. A Csobán (Verfu Ciobanu) nevű, legelőkben gazdag, széles hegyen át, a vonulat egyik legmélyebb pontja felé: a *Gropa-száká*-hoz közeledünk, mely már a fenyőerdőben 1595 m. magasságban fekszik. Ebben a kedves, sűrű erdő környezte gyepes hegynyeregben tartottuk mai első pihenőnket és itt költöttük el villásreggelinket. Tovább az út az országhatára mentén, megint magasabb hegyekre vezet fel, melyek hol erdővel, hol pedig gyepes tisztásokkal vannak fedve. Ilyen hegyek a Capra, Duba, Ursului, melyek egymás folytatásában északra fekszenek. E hegyekről különösen nyugat felé, tehát balra, a Magyar-Zsil völgyébe le egész Petrilláig, sőt csaknem Petrozsényig, azonkívül délre az eddig megtett útra és vidékére nyílik igen változatos, szép kilátás, úgy hogy ennek szemlélése közben, vidám hangulatban gyorsan haladunk tovább. Így 12 órára már a *Pojána Mueri* nevű hegyet érjük el, melynek tetején a különböző irányokból idevezető utak egymást keresztezik. Itt van egy pénzügyőrségi határ- és vámállomásunk is.

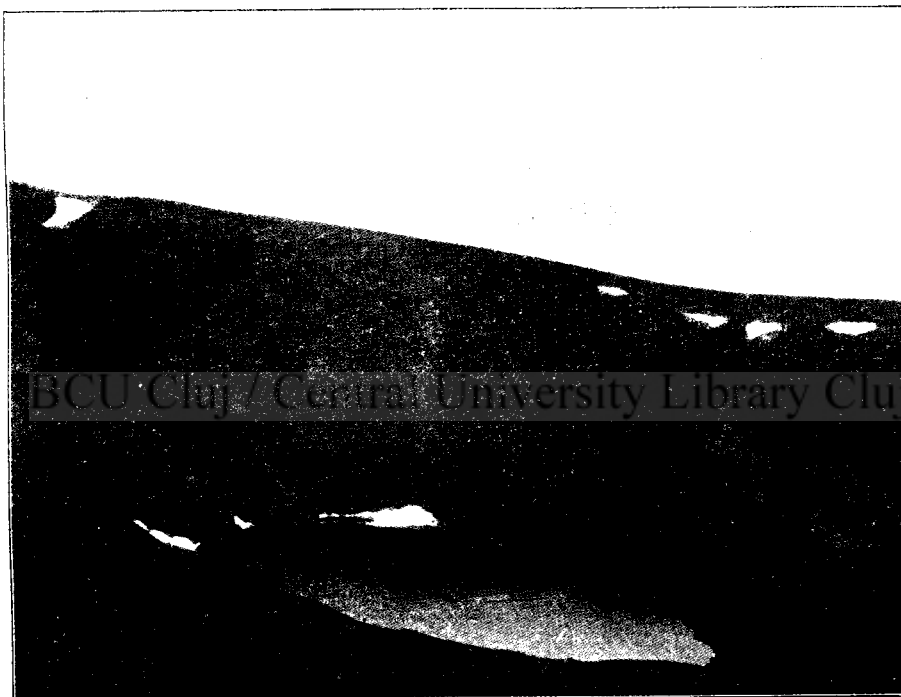
Miután útunk innen tovább keleti, illetőleg észak-keleti irányban már romániai területen vezet, az ország határán, a fenyőerdő szélén, elhagyott favágó sátor fedele alatt védekezve a hevesen sütő déli nap melege ellen, ebédünket elköltjük és pihenőt tartunk. 1 óra körül már felhők emelkednek az égboltra és távoli mennydörgés moraja jelzi, hogy nyári zivatar közeleg. Mindazonáltal tovább kell mennünk, mert estére Piatra-Alba határállomáshoz kell jutnunk, mely még messze van.

Egyenesen keleti irányban, erdővágásos területen, úgynevezett dorongúton (levágott fatörzsekből készített úton) haladunk tovább. Ezt a hatalmas erdőterületet egy magyar cég használja ki és nagyszerű drótkötél pályát készíttetett a levágott fának a hegygerincen át Magyarországra való szállítása céljából. Körülbelül 3 km. jó út után, frissen levágott erdőn át kell tovább a Timpa hegyre (1528 m.) felmászunk. Ez a rövid, alig $\frac{1}{2}$ kilométernyi út volt valamennyi gyalogolásaink között egyike a legfáradtságosabbaknak, mert minduntalan levágott, szerteszt heverő fatörzseken, összekúszált ágakon, galyakon és nagy sűrűségen kellett átgázolni, átvergődni, míg végre a hegytető gyepes tisztására nagy idővesztéssel kiértünk. Eközben a mind jobban tornyosuló felhők közötti villámlások és morajló dörgések sem tették az általános hangulatot kellemesebbé. Már a hegytetőn könnyebben lehetett haladni, itt azonban az egyre hevesebben sivító szél és a csakhamar alázuhogó heves nyári zivatar, valamint az ezt követő hatalmas jégeső hátráltattak haladásunkban. A kopasz, fátlan, gyepes, minden fedett helyben szűkölködő, óriási, széles és hosszú hegyháton, a mogyorónagyságú szemekben hulló, széltől korbácsolt jég, ugyancsak alaposan elpaskolt és gummi kucsmainkon a jég szemek úgy kopogtak, mint akárcsak a kavicskövek. Szerencsére a jégeső nem tartott soká és a szél a fellegeket gyorsan tovább kergette. Láttuk is magunk előtt a szomszédos hegyeken végig vonulni az éppen előbb kipróbált nyári zivatart. Ennek fejében azonban a levegő lehült és a hegytetőkön mindenütt vastag rétegben heverő jég között, átázva, vízre keresztül haladtunk tovább északkeletre az 1800 m. magasán, hegyoldalban fekvő román — *Timpa* — határállomás felé. Itt a román vámhivatalnok barátságosan fogadott. Határátkelési igazolványaink megvizsgálása és egy kis pihenő után, már derültebb, tisztább időben indultunk tovább Magyarországra, illetve a román vámhivatalnok szerint persze „Ausztria“ felé.

A Largu nevű, vízvásztót alkotó magas hegynél léptük át újból országunk határát és most már észak felé lejtő, egészen más jellegű hegyoldalak mentén kanyargó széles és jó, de köves úton megyünk tovább a Szász-Sebes folyó mellékvölgyeit keresztezve, e főfolyó irányába, mely e távoli vidéken ered. Kilátásunk innen már csak északra a *szász-sebesi havasok* sűrű, hegyekben bővelkedő rengeteg területére van és Petrozsény felé vissza nem tekinthetünk, mert arra a látóhatárt a vízvásztó hegyvonulat elzárja. A beálló alkonyatban, a hosszan elnyúló úton, igen szép fenyőerdők közepette, végre esti 8 órára a Piatra-Alba sziklás hegy egyik oldalnyúlványának tisztásán, 1550 m. magasságban fekvő, néhány házból álló *Piatra-Alba* magyar határállomáshoz érünk. Itt csendőrség, pénzügyőrség van, ezenkívül kis erdészház és korcsma is található. Éjjeli szállást az erdőházban kaptunk, melynek vendégszobájában elhelyezkedve, csakhamar lobogó tűz mellett szárítottuk át nedvesedett ruháinkat. Azután gyorsan vacsoráltunk, teáztunk és a szénával telt három primitív ágyban igyekeztünk ötön elférni. A hosszú és fárasztó úttól annyira el voltunk bágyadva, hogy ágyba fekvé azonnal jóléví, mély álomba merültünk.

A nagy fáradtság miatt csak reggeli 6 órakor ébredtünk fel és ekkor a napos, tiszta időben körültekintve, látjuk, mily szép helyen fekszik ez az elhagyatott kis telep, melyet minden irányban magas hegyek, sűrű sötét fenyőerdők környékeznak. Tartalmas reggeli után, két lóval és egy kísérő

emberrel, északi irányban, a merre innen a telefonhuzal is vezet, a hegyoldalon lefelé, a Frumósza patak, vagyis a későbbi Sebes-patak völgyébe ereszkedünk le, a melyen, a térképen 1493 m. magassággal jelzett helyen átkelünk és most már az északra elterülő *szebeni-hegység* magas hegyvonulatára kezdünk a meredek oldalon fölmászni. Itt mintegy 600 méter szintkülönbséget kell újból legyőznünk, a mit elég jó gyalog és lovagló ösvényen, fáradságos hosszú mászás után, előbb az erdőövön át, majd az azon fölül is jóval kiemelkedő csupasz, helyenként gyepes, máshol köves hegyoldalon megteszünk. Így a 2156 m. magasságu *Frumósza hegyre* érünk fel, a honnan már tágkörű kilátás nyílik minden irányban, főképpen pedig délre: Piatra-Alba felé, — mely messze lenn a hegyoldalban látszik apró házaival — továbbá nyugatra és északra a roppant terjedelmű, erdőkkel sűrűen fedett szász-sebesi hegységbe. E hegyoromról a nagyobb, jártabb út és vele a telefonvonal is

A Nagy-Jézer vagy Cibin-tó a Csindrel alatt.

északra a Muncsel és Strimbile hegyek vonulatára tér át, hol a Dus-nak nevezett erdészházhoz lehet lejutni. Mi azonban nem ezt az irányt követjük, hanem a Frumósza-csúctól keletre, kevésbé járt ösvényen, a fátlan hegyvonulat gyepmezőin és legelőin haladunk tovább. Innen, a hegycsúcs északi oldalának mély völgyében, csinos kis tengerszemet, az úgynevezett *Kis-Jézert* pillantjuk meg. Megjegyzem, hogy az egymástól élesen el nem határolható, inkább középmagasságú hegység jellegével bíró, szászsebesi és szebeni hegységben a tengerszemek már sokkal ritkébbak.

Körülbelül két kilométernyi út után e hegység legmagasabb kiemelkedését a 2248 méter magas *Csindrelt* érjük el, a melynek gránát tartalmu csillámpala sziklából álló széles csúcsáról gyönyörű tiszta, napos időben, felséges kilátásban van részünk. A merre csak a szem ellát, mindenféle magas hegyeket, sötét völgyeket látunk. Délre a Czód-patak völgyén túl

emelkedő hosszú hegyvonulat sűrű erdővel van borítva, ez óriási hegyvidéken terül el a híres „*Hétbirák eréje*,” melynek ösrengetegei csak legújabb időben kerülnek kihasználásra. Keleti irányban a további útunk gyanánt szotgáió hosszú hegygerinc-vonulat, még tovább pedig az Olt széles völgyéből, az egekbe emelkedő, nagyszerű Fogarasi-havasok szaggatott szirtes vonulata integet felénk a messze ködös távolból. Északra és nyugatra a látóhatárt a szebeni és szászsebesi havasok változatos hegyvidéke tölti be egész a Maros völgyéig és azon túl is kékes homályban az erdélyi Érchegység hegytömege tűnik fel. Alig tudunk betelni e nagyszerű látványtól!

A lapos hegycsúcsról északi irányban a hegy párkányáig megyünk le, hol üstyszerű, csak észak felé nyitott mélyedés alján, körülbelül 200 méter meredek fal tövében, a páratlan szép fekvésű: *Nagy-Jézer tavat* (Jézero mare vagy Cibin-tó) pillantjuk meg, mely a tenger színe fölött 1992 méterre fekszik. E tengerszemből ered a Cibin vagy Szeben folyó, melyet későbbi útunkban még érinteni fogunk. A tó melletti északkeleti irányban aláereszkedő hegyvonulaton haladunk tovább és most ellenkező irányból alacsonyabb helyzetről tekinthetünk rá vissza. Fölvételünk is a tónak innen látható képét mutatja. A környező meredek oldalakon nemcsak törpefenyő és borókabokrokot, hanem a védettebb helyeken hófoltokat is láthatunk még.

További útunkban megint a pompásan nyíló Rhododendronok, Erikák és Bruckenthaliák kísérnek, ezek mellett pedig, miután még az erdőhatáron felül járunk, folytonosan igen tágkörű, változatos és élvezetes kilátásban van részünk. Eközben érkezett az ebéd ideje és mi egy terjedelmes törpefenyő csoport kis tisztására telepedve, a gyorsan megrakott tűz mellett elkészített ebédünket kitünő étvágygal elköltjük. Bizony most már a magunkkal hozott élelmiszerek utolsó tartalékára, a konzervekre került a sor, de szerencsére ezek is jók és élvezhetők voltak. Egy órai kellemes pihenés után tovább folytattuk útunkat a Nikulest, Rozdest nevű hegyeken át, a Besineul (vagy Sürdul) és a Batrina csúcsok mellett, folytonosan északkeleti irányban, már fehér festékekkel jelzett köves, de eléggé járt havasi úton. Ez a gerincvonulat oly hosszú, hogy csaknem 6 óra van már mire a Batrina terjedelmes nagy hegynek keleti hátát elérjük, honnan Nagy-Szeben városára, tovább az Olt völgyére és a Fogarasi-havasokra páratlan szép kilátás nyílik. A tiszta, átlátszó levegőben Szeben nagy sárga és a város szélén álló kaszárnyái oly közelieknek látszanak, hogy azokat egyenként meg lehet számlálni.

Innen most északi irányban, nagyon köves, de fehér színnel mindenütt jól jelzett úton, fenyőerdőben, lefelé ereszkedünk a Muncsel nevű kis erdőöri házhoz, honnan még sűrűbb és szebb fenyőerdőben haladva tovább, már csak 1 órányira vagyunk a szebeni Kárpát Egyesület magaslati gyógyhelyétől: a „*Hohe Rinne*”-től. De látjuk is, hogy turista középpont felé (Kereszténysziget) közeledünk, mert minden út keresztezésnél útjelző táblákat és színjelzéseket találunk.

Nemsokára az északnyugati irányban meredeken aláereszkedő igen szép völgy legfelső részében, egymáshoz közel fakadó 5 bővizű forrás mellett haladunk el, mire még egy meredek lejtőn ereszkedünk le és most egy kis erdőtisztásról nemcsak a baloldali gyönyörű mély erdős völgyet, hanem a hegyoldalban fekvő „*Hohe Rinne*” svájci stílusban épített szép villáit is meglátjuk már az esti homályban. 7 óra után érünk le a telepre, hol a nagy terjedelmű, kényelmesen és sok ágygyal ellátott, öt szobából álló turista házban kapunk lakást. E házban külön, teljesen felszerelt konyha is van, hol a turisták ételeiket maguk készíthetik el. Az a nagy szoba, melyet a mi számunkra nyitottak ki, 11 ágygyal volt felszerelve és így tetszésünk szerint válogathattunk a fekvőhelyekben. Miután szobánkban elhelyezkedtünk, a telep alsó villasorában lévő étterembe (gyógyterem) megyünk le, hol végre valahára megint frissen készített meleg ételben lehet részünk. Így a turistához illő

minden szerény kívánságunk teljesen ki lévén elégitve, pihenőre tértünk azzal a szándékkal, hogy holnap délelőtt itt maradunk.

Kitünő alvás után reggel későn keltünk fel és első dolgunk a felfrissítő fürdés volt, mire bőséges reggeli következett. A most már állandó, napos és meleg időben a délelőtt többi részét a fürdőtelep megtekintésével és sétálással töltöttük el. Ezt a fürdőtelepet az erdélyi szász Kárpát Egyesület házilag kezeli, a fürdővendégeknek meghatározott, nem magas díj mellett, a csinos villákban lakást és teljes ellátást ad. A telepen állandóan orvos tartózkodik és hidegvizgyógy intézete is van. Miután a vidék igen szép és ennél fogva turista kirándulásokra felette alkalmas, minden irányban messze elvezető, jókarban tartott sétautak találhatók fel. Továbbá mivel a körülbelül 5 órára fekvő Nagy-Szebennel az összeköttetés elég jó, mert minden nap társaskocsi jön fel és megy le, a nyári időszakban meglehetősen sok fürdővendég és turista keresi fel.

Utrészlet alagúttal a Cibin-szorosban.

Miután mi úgy határoztunk, hogy a délután folyamán gyalog megyünk le e hegységből a legközelebbi vasúti állomásig, fölösleges csomagjainkat a társaskocsira feladtuk és ebéd után 1 órakor útnak indultunk a „Hohe Rinné“-től északra lenyúló völgy mentén, a sokat dicsért *Cibin-szorosba*. A jókarban tartott, s általában példás módon táblákkal, út- és színjelzésekkel bőven ellátott gyalog úton indultunk el a Degneásza patak szűk és meredek völgye felé, hol előbb az egész erdős völgyre nyíló szabad kilátást nyújtó sziklafal tetejére értünk, innen pedig kényelmes kigyózó ösvényen a patak mellé ereszkedtünk le. Most a völgy buja növényzetű aljában haladtunk azon pontig, a hol e patak a Nagy-Cibin (Riul mare) havasi folyócskába beleömlik és a hol egy új, a sziklákba repesztett, nagy fáradsággal és költséggel készített turista-útra értünk ki, mely az úgynevezett *Cibin-szoroson* vezet át. Ez a körülbelül 2 km. hosszú utrészlet elragadóan szép, vadregényes és érdekes. Óriási gnájsz sziklák között valóságos hurkokat alkotó éles kanyarodókkal, zúgva és tombolva rohan alá a Nagy-Cibin vize. A szikla-

oldalok azelőtt teljesen járhatatlan, csaknem függőleges falába van a keskeny, de igen kényelmes, oldalkarfákkal ellátott gyalogösvény bevágva, legtöbb helyen berepesztve és azután utólag kövekből ügyesen kirakva. A szikla-
 oldalak között aláereszkedő völgyecskék, patakok és egy csinos vizesés hidakkal és átereszekkel van járhatóvá téve. Egy helyt a szikla oly meredek, hogy oldalába út nem volt készíthető, itt körülbelül 20—40 lépésnyi távolságra valóságos alagútat fúrtak a szikla belsejébe, a mint az utolsó képünkön látható és így vezették tovább az utat a tulsó sziklafal tövébe. Ezt a gyönyörű turista alkotást a szász Kárpát Egyesület néhány évvel ezelőtt házilag, saját szerződöttet olasz útcsináló emberével készíttette el, kinek évek óta állandó foglalkozást biztosít. A nép ezt az érdekes völgyeszorost, mely a patak egy sajátságos hurokszerű kanyarodójával végződik, *Cheia*-nak nevezi. E nagy kanyarodó után a völgy valamivel elszélesedik, de azért még itt is több zuhatag, sőt kisebbszerű vizesés található benne, melyek a lomberdőbe és a sűrű bokrozat közé mintegy el vannak rejtve.

Ez az út valóban élvezetes és annak megtekintése mindenkinek, aki e vidéken jár, melegen ajánlható, mert nem fárasztó és pár óra alatt kényelmesen megtehető.

Tovább haladva a völgyben, a *La Pisc* nevű helyen, hol turistaútunk is végződik, a Kis-Cibin folyó széles, de még mindig nagyon szép völgyébe érünk ki és most már az egyesült Cibin mentén jó és meglehetősen használt szekérúton haladunk tovább. A legközelebbi faluig: *Guraróig*, mely éppen a hegység lábánál, a Cibin folyó előtörési helyén fekszik, még 8 kilométernyi utat kellett megtennünk. E terjedelmes és jómódu faluban csakhamar szekeret is kerítünk, melyen azután már a hegyek külső szélén, sík területen, rövid félóra alatt Orlát faluba érünk, hol egyenesen a vasúti állomáshoz hajtattunk. Még elég korán érünk ide, úgy hogy pihenőt is tarthatunk, mire $\frac{1}{2}$ 8 órakor vasúton Nagy-Szebenbe utazunk, hova rövid félóra múlva megérkezünk. Miután eddigi, nyolc napig tartó nagy útunkban mégis csak elfáradtunk, nagy szükségét érezzük az alapos pihenésnek és ezért Nagy-Szebenben maradunk, hol végre kényelmes ágyakban pihenhetjük ki fáradságainkat.

Másnap Nagy-Szeben nevezetességeit, a Bruckenthal-féle gyűjteményeket, a város remek sétaterét és az innen élvezhető gyönyörű kilátást nézzük meg, mire a délutáni vonattal hazafelé indulunk és ezzel felejthetetlen szép emlékü, igen érdekes kirándulásunkat bevégezzük.

Dr. Ruzitska Béla.

A geológus, mint turista.*)

Első hallásra talán furcsának tűnik föl ez a sokat idézett szálló ige: „Ha a hegy nem megy Mohamedhez, úgy Mohamed keresi föl a hegyet.“ Pedig — gondoljuk csak el — bárhova is akarunk menni a mi görbe Erdélyünkben, a hegyek mindenütt nagy előzékenységgel sietnek elállani az útunkat. Egy tapodtat sem mehetünk anélkül, hogy a hegyek ne jönnének elénk.

*) A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat 1907. szept. 22-én Petrozsényben tartott közgyűlésén előadta a szerző.

Hogy más példát ne is hozzak elő, csak Nagyágot említem vármegyénkben, ahol keservesen tapasztalja a békés polgár, hogy a hegy betolakodott a kertjébe, udvarába, sőt itt-ott a ház faláig nyomult elő.

Ime, tehát, csak az Alföld lakójának furcsa ez a furcsa mondas. Neki csakugyan sokat kell fáradozni, ha hegyhez akar jutni. Nekünk aztán annál kevesebbet!

De:

„Auf dem weiten Alföld sind die Alluvionen, Die bringen keine Rosen, dem Geologen“ . . . szokta tréfásan mondogatni egy jeles magyar geológusunk.

A hegyek közé! Ez tehát a jelszó a kiindulásnál! Mindegy, akár nep-tunikusak, akár vulkanikusak, rög, vagy lánc-hegységek. Épp így nem baj, ha szeszélyes, vadregényes, meredek is a hegy, kedves mindenkép.

Ime, mindjárt a kezdet kezdeténél (a tervezettségénél) találkoznak a geológusok a turistákkal, akik szakasztott ily módon lelkesülnek a hegyekkel való találkákért. Indítsuk őket tehát együtt.

A jámbor föld népe úgyis iker testvéreknek nézi őket. Ruhájuk formája valóban hasonlít is, s ami különbség a felszerelésben mutatkozik is, nem sokat nyom a latban. Mégis valamit: alkalmat ad a gyanakvásra, s megerősíti a parasztnak ama megrögzött hitét, hogy: „Mégis huncut az — úr.“ Geológizálás közben velem is megesett, hogy egy tudákos oláh paraszt köszön telep kibuváshoz vezetett. Megtekintése után kijelentettem, hogy nem érdemes vele foglalkozni, oly csekély a mennyiség.

— De hiszen ha itt künn ennyi van, benn a hegyben mennyivel több lesz! — mondja az én szakértő oláhom. Aztán meg adja csak kezembe azt a kicsi mozgót; (bányász tájoló) tudom, ez szokta megmutatni az uraknak, merre van a szén!

De térjünk vissza az együttes kiinduláshoz.

Valami különbség — ki hinné? — már a vasúti kocsiban mutatkozik.

Kedves úti társaink — akikről szeretem föltenni, — hogy mindannyian turisták, talán észre sem vették, hogy míg maguk a robogó vonatról látható közeli és távoli erdő koszorúzza, vagy kopár sziklás csúcsokban, az alkonyati égboltra élesen kirajzolódó meredek gerincekben gyönyörködtek, addig a szürke geológus a vasúti pálya bemetszéseit nézte mohón, valamint a legközelebbi vízmosásokat, szakadékokat és patak medreket.

Röviden ki is mondhatjuk, hogy míg a turista hol szelidebb, hol merészebb hajlásait, domborúatait keresi föl a vidéknek, addig a geológus legelső sorban a legmélyebb pontokat; mondhatnók: veséjét kutatja át; (vagy talán a hamis zúzóját) vizsgálja a földnek.

(Hogy az mennyire hamis, egy-egy hatalmas vulkáni erupció kézzel foghatóan szokta demonstrálni.)

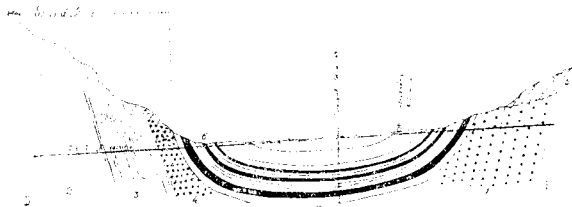
Az eddigiéknél is bizonyos tehát, hogy a völgyekben is van látni, tapasztalni való. És igen sok járni való. *Tehát mégis lehet a völgyben is turistáskodni.*

Úgy-e ez is idegenül hangzik?

Pedig valóban így áll a dolog; mindjárt bővebben is beigazolódik.

Azt gondolom, hogy e mondásommal rendkívül sok hívet toboroztam a hegymászás sportjának, — főként 80—90 kilót túlhaladott tisztelt hallgatóim körében. Mert fölteszem, hogy ők sokszor fölsóhajtottak:

- Istenem! Miért is nincs fáradság nélküli hegymászás.
- S ha már nincs — hát miért van?

I. ábra. A Zsilvölgy Petrozsénynél. (Az oligocén-képlet Andreics J. után.) 1. régibb csillám-pala. 2. fiatalabb cs.-pala. 3. liászkorú-pala. 4. diabáz-tufa. 5. krétakorú mész. 6. oligocén-üledék. (A sötét rétegeket vázlatosan a szentelepeket ábrázolják.) A hosszirányú mértéke 1:50000.

Ezt a hirtelen ide vetett rajzot sziveskedjenek kérem teljes bizalommal fogadni. Gyakran hallható ugyanis a vád, hogy a geológusok csak a képzelet szárnyain hatolnak a mélységbe; s így szelvényeik nem felelnek meg a valóságnak. S ha ez a kétség némely esetben jogos is, ez az itteni szelvény teljesen kipróbált, mert hisz a Zsil völgyének fekete gyémántja rácsábitotta az embert a fúrásra, s így nem föltételes, hanem tényleges állapotát tárja föl a geológiai viszonyoknak.

Petrozsénytől körülbelül dél irányban indulva, mintegy 5 km. útvonalon haladunk a Magyar-Zsil partján ó-harmadkori (Oligocén) rétegeken. Ezek részint homokkövekből, részint agyagpalákból állanak. Ez utóbbiak közé mintegy 16 szénréteg van beágyazva; összes vastagságuk 44 métert tesz ki. (A főtelep 14 m. vastag.)

E község minőségéről alább még tesztek néhány megjegyzést; e helyütt csak annyit, hogy a legkörültekintőbb számítás szerint is mintegy 500 esztendőre van itt szénkészletünk.

Egy keskenyebb, diabáztufa lepelt elhagyva, értünk a tulajdonképi szorosba. Igen szépen volt látható ezután a liászkorú pala-tömeg, melynek lapjai meredeken (50—60° alatt) dőlnek É felé. E pala külseje igen hasonló az őskori csillámpalákéhoz, úgy hogy nem könnyű e kettőt mindenütt megkülönböztetni.

Jóformán csak meredekebb dülése különbözteti meg a szoros impozáns sziklái alkotó kristályos palát az előbbitől. De ha nem is mélyedünk el a kőzettani vizsgálatba, igen érdekes látni valót nyújt a Zsil folyó áttörése e kettős pala hegyláncon.

De ilyen hangnemben nem lehet leírni a Szurduk szépségeit. Talán jobb volna, ha versben dicsőíteném?

Erre csak Petőfi szavaival felelhetek:

„Óh természet, óh dicső természet,
Mely nyelv merne versenyezni véled? . . .“

A fentebbiekben sem a *leírást* kíséreltem meg, hanem csak a *megértést* akartam szolgálni.

Egy pillantást vetve Oláhországba, örömmel tértünk vissza a Zsil völgybe, s újra elgondolkoztunk azon a tömérdek kincsen, s azon a mérhetetlen mennyiségű, verőfényes napsugáron, melynek heve ott van lekötvé a kőszén rétegekbe.

Újra a kőszén volt tehát lábunk alatt, amely észak felé, — már tudjuk — Petrozsényig terjed, de vajjon K. vagy Ny. felé meddig?

Az Oláh-Zsil aránylag csekély lejtéssel mintegy 30 km útat tesz meg Ny. felől jöve, a Magyar-Zsil pedig körülbelül 15 km-t K. felől — mind a kőszén oligocén rétegeken.

A völgy külseje is elárulja, hogy úgyszólván egész hosszában azonos a szerkezete. Messzük át pl. a völgy fejenél: Kimpulujnyágnál.

II. ábra. A Zsilvölgy Kimpulujnyágnál. (Nopcsa báró után.) 1. gnájsz. 2. liász-korú pala. 3. mészkőtelep. 4. diabáz-tufa. 5. krétakorú mész. 6. oligocén. Mérték 1:50000.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ime, úgyszólván semmi különbséget sem tapasztalunk. Legérdekesebb az, hogy míg Petrozsénynél 700 méternél is vastagabb az oligocén, itt már csak 250 métert tesz ki. S hogy ez az elsekélyedés is szabályos, meggyőzhet az az adat, hogy Petrozsény és Kimpulujnyág közt, Vulkánban, 400 m. az oligocén vastagsága.

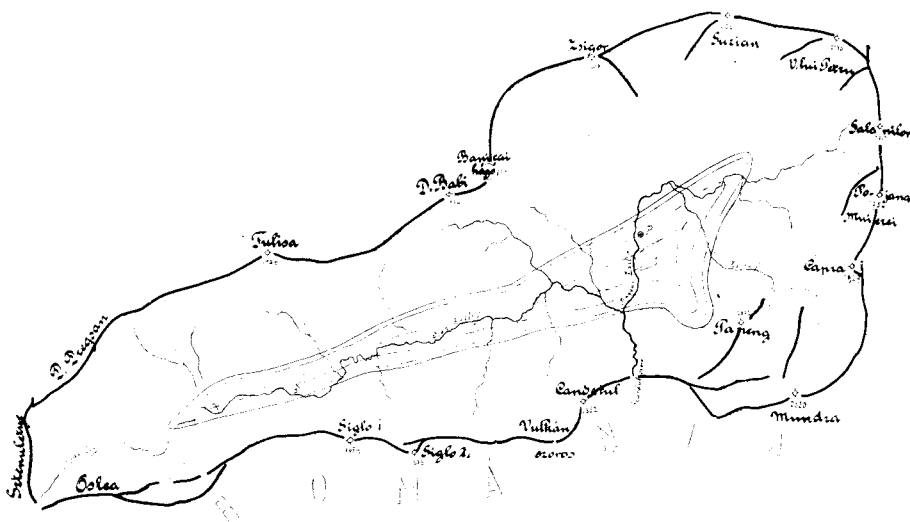
Nyilvánvaló tehát, hogy a mai Zsil-medence már a harmadkorban jórészt zárt medencét formált. Bizonyos azonban, hogy valamely oldalról összekötetésben kellett lennie a nagy oligocén tengerrel. De mely irányban?

A legutóbbi időkig — még Halaváts is — azt a nézetet vallották, hogy a banicai hágó volt az összekötő csatorna a hátszegi medencével. Nopcsa Ferenc br. — madárlábú óriási ősgyíkok csontjai alapján — bebizonyította, hogy a hátszegi rétegek (melyeket a petrozsényiekkel azonosoknak véltek) régebbiek — még másodkoriak. — Sőt az is bizonyos, hogy a hátszegi medence az ó-harmadkorban száraz föld volt.

Ez a tény pedig — bár első tekintetre akadémikusnak látszik — nagyfontosságú a gyakorlati életben is. Teljesen bizonyos ugyanis, hogy a Zsilvölgy széntelepeinek folytatását hiába keressük a hátszegi medencében.

Tehát — akarva nem akarva — el kell ismernünk, hogy a Zsilvölgyi fjord az Al-Duna medencéjében levő tengernek volt függeléke.

De mikép függött össze vele?

III. ábra. Az oligocén-korú tengeröböl kimutatható kiterjedése a Zsilvölgyben. (Nopcsa báró átnézetes geológiai térképe nyomán.) Mérték 1:200000.

Erre ugyan teljes határozottsággal nem adhatunk választ, de azt hiszem, hogy a mai hajnali turista társaság, (mely főként ebből a szempontból vizsgálta a szorost) egyhangulag fogja vallani azt a nézetet, hogy a szurduki szoros volt az összekötő kapocs.

Nopcsa br. ugyan Ny-on keresi az összefüggést, ott, a hol ma a Sztenuletye 2000 m. gerince emelkedik, s a szurduki szorost későbbi eredetűnek mondja, a melynek keletkezése az öböl lecsapolódását vonta maga után.

Előttünk azonban különös fontosságúnak látszik az a tény, hogy a medence — a mint a fúrások kétségtelenül bizonyítják — határozottan és szabályosan lejt K. felé, annyira, hogy ezt eredeti helyzetűnek kell föltételeznünk. Ez esetben pedig kissé erőltetett föltevésnek látszik az, hogy a Sztenuletye az oligocén időben csak jelentéktelen nyereg volt, s csak azóta gyűrődött föl mai magasságára. De meg a kőszén képződésének módja is feltevésünket támogatja.

Ámde most veszem észre, hogy előadásom száraz mű-szakvitává fajult, s így ugyancsak messze van attól az üdítő hatástól, a melyet a turistaságtól — még akkor is, ha *csak beszélünk* róla, — joggal elvárhatunk.

Nem is időzöm tovább a szelvényeknél, hanem a petrozsényiekkel együtt felkiáltok: „Lássunk hozzá, amiből élünk!”

Ez a kőszén.

A zsilvölgyi széntelep fölkutatása és kihasználása a múlt század 40-es éveire esik. Miután azonban a közlekedési viszonyok rosszak voltak, a bányászat nem lendülhetett föl 1870-ig, az Első Erdélyi Vasút kiépítéséig.

Pedig a zsilvölgyi kőszén minőség tekintetében nemcsak a *barnaszénhez* fűzött legmagasabb igényeket elégíti ki, hanem a *fekete-szén* mértékét is megüti. Szurok fekete színe, sokszor kagylós törése és zsírfénye tökéletes fekete-szénnek minősítenék, ha geológiai kora és barna karca el nem árulnák.

A vegyelemzés eredményéből itt csak a következő két fontos adatot idézem:

Petrozsényi szén: (Fekete szén.)

Carbon . . . . . 69°/_o . . . . . (70—85°/_o)
Éghető kén . . . . . 2.08^o/_o . . . . . (1—2°/_o)

A kalorikus értéke átlag 6568 kaloriát tesz ki. Annyira jó tehát, hogy a gyorsvonatok mozdonyainak fűtésére is alkalmas, s nem kell idegenből importálnunk.

Epp így alkalmasnak bizonyult *brikett* előállítására, sőt *koksizálásra* is.

S ezt az ideálisan jó barna-szenet legújabbán lignitnek akarnák minősíteni kedves szomszédaink, az oláh geológusok. El sem képzelhető, hogy ezt miképp tehetik, mikor a lignit igazán csapni való rossz szén fajta. Ugy látszik, hogy már a harmadkorban is volt politika, s ennek kövült bacillusai fertőzték meg jó szomszédaink gyöngé idegrendszerét.

Most még csak a következő két adatot közlöm itt:

A Petrozsényvidéki bányák 1895-iki termése . . . . . 2000.000 q.
" " " 1905 „ „ . . . . . 7000.000 q.

Ma már tehát csaknem négyszeresére emelkedett; s mégis többre, sokkal többre lenne szükség.

Merészségnek tűnhetik föl, hogy ámbár a tisztelt hallgató közönség legnagyobb része petrozsényi, idegen létemre éppen helyi dolgokkal állok elő. Legyen szabad azonban hivatkoznom arra az általános tapasztalatra, hogy bármely világváros bennszülött lakossága sokszor halad el teljes közönnyel varosa legnagyobb nevezetessége mellett is.

De ha azzal felelnek, hogy Petrozsény nem világváros, itt mindenki tudja, hogy a zsilvölgyi szénmedence oligocén-képlet, s hogy nem nyúlik át a hátszegi medencébe, valamint azt is, hogy szenük 418°/_o hygroszkopikus vizet, 5.73^o/_o hamut, 4.97^o/_o nitrogént, stb. stb. tartalmaz: engedjék meg kijelentem, hogy én is csak hazabeszéltem, nekünk — dévaiaknak.

Alaposan elfáradván a völgyben végzett turistáskodásban, pihenjünk meg egy kissé,

Mit is tesz ilyenkor a geológus?

Fölmegy a hegytetőre. — Valóban, a geológus azért megy végig a hegygerincen, hogy pihenjen s ott szétekintve és tájékozódva, fölfrissült erővel ereszkedjék alá egy vizmosásban vagy szakadékban.

De ne állítsák mindjárt itt ellentétbe a két hegymászót: a turistát és geológust. Hiszen e két fogalom közt igazán nincs ugrás: sőt minden átmenet megvan. Főként akkor, ha nagyobb terület geológiai áttekintéséről van szó, a geológus alig egyéb, mint geológiai-szakmájú turista. Még ugyan jó, ha a geológus is elsajátítja a turistának jó távolban való látását, melynek segítségével ez már messziről meg tudja különböztetni, — vagy legalább nagyjában

felismerni — a hegygerincet vagy csúcsot alkotó kőzetet, természetesen a formájuktól. Meg tudja különböztetni a lapos tetejű, szeliden lejtős, vízmosásos oldalú homokkő gerincet a sokkal magasabb és élesebb gerincű pala hegylántól; s egész határozottan felismeri a mészkő mállásának módját, vagy a bazalt kitörések cukor süveg alakú kúpjait.

Természetes, hogy a turistának is viszont érdeklődnie kell a hegyképződéstan alaptörvényei iránt és sohse elégedjek meg a hegy külsejének megértésével, hanem iparkodjék azt — mint a föld életjelenségeinek egyik nyilvánulását fölfogni. — Sőt — ha szigorúan vesszük — nem is valódi turista, aki megelégszik azzal hogy a csúcsra érve (amelyre mellesleg maga sem tudja, miért mászott föl) jóízűen befalatozik és lefényképezi a világot.

Azt a fáradságot, melyet az útra fordít, gyümölcsözővé kell tenni, minél több oldalról kösse össze minden turista a saját kirándulásait minél pontosabb megfigyelésekkel. Gyűjtsön kőzetet, vagy ha jobban tetszik növényt, illetve néprajzi tárgyakat. Ezekkel egyrészt emléket gyűjt magának a bejárt területről, másrészt pedig a természetbúvároknak tesz kitünő szolgálatot.

Ebből a szempontból pedig újra arra az igazságra lyukadtunk ki, hogy a hegymászás igen eredményes, érdekes és hasznos lehet — a völgyekben is.

De egy dologban már eltérhet a kétféle hegymászó. A turista t. i. kiválogathatja magának a szebbnek, érdekesebbnek ígérkező területet s nagy varga betűket csinálhat. Ezzel szemben a geológust alig irányíthatja a külsőség.

S miután a turista mozgékonyabb, úgy működhetnék, mint előnyomozója a geológus munkájának: nagyjában tájékoztathatja az általános viszonyok felől, hogy így a geológus mindjárt a részletezésben merülhessen el.

Gaál István dr.

Angol turisták Magyarországon.

Írta: Boros György dr.

Mindazok, a kik csak bár úgy mellékesen is érdeklődnek az angolok iránt, egy nevet megjegyeztek, ezt: *Shrubsole*. Ez a különös név egy szenvedélyes magyarbarát neve. Tűzön, vízen, a brittszigeteken és Bécsben ő mindenütt ott van, ha a magyar nemzet igazát keresni és védelmezni kell. Talán ő sem tagadná, ha szemébe mondanók, hogy egészen fanatikus lett magyar érzelmeiben.

1901-ben, midőn városunkon egy szép középület, az unit. kollegium befejezéséhez közelgett, alólirottunk a megelőző évben személyesen kifejezett óhajára a londoni postai misszió-társaság elnöke *Tagart* Lucia úrhölgy, ki az emberbaráti intézménynek fáradhatlan ápolója, elhatározta, hogy egy társasággal el jön Kolozsvárra és meglátogatja régi ismer-

rőseit, az unitáriusokat, s ifjúkora óta kedvelt nemzetét a magyart. Miss *Tagart* 1868-ban édes atyjával járt köztünk először. Akkor az unitáriusok és a magyar nemzet múltja érdekelt. Akkor rokonszenveztek velünk az abszolutizmus alatt kiállott sok szenvedésünk miatt.

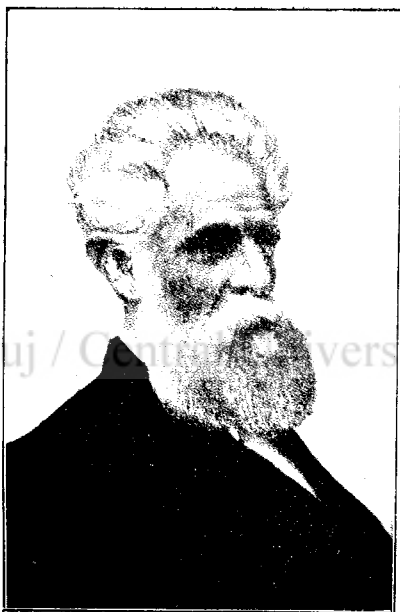
Most egy élő és törekvő nemzet országa, az ország gyönyörű kincsei érdekelték. Mert látni és tanulni akartak.

Tagart kisasszony elhatározta, hogy egy nagy társaságot vezényel Kolozsvárra. Nagyon sokan érdeklődtek iránta, s végül 31 tagu (férfi és női) turista társaság érkezett Kolozsvárra az E. K. E. vendéglátó fogadtatása mellett.

Shrubsole volt az úti kalauzzok. Jól választották, mert *Shrubsole* az útazásban teljesen tájékozott és gyakorolt ember volt. Már több ízben beutazta Svájcot, Francia- és Németország számos vidékét.

Shrubsole az angol királyi Földtani Társaság tagja, kitűnő geológus, jeles botanikus, s főleg a mohák ismeretében jártas. Sok őskori leletet gyűjtött Angliában, melyekből egy néhány szép példányt ajándékozott az unitárius kollegium természetrajzi tárának.

A tudományosan képzett szakember látása sokkal élesebb, megfigyelése tartalmasabb mint a laikus utazóé. *Shrubsole* a társaságot útközben sok-

W. H. Shrubsole.

szor meglepte értékes megjegyzéseivel, s néha — hosszas magyarázataival.

Kitűnő emlékező tehetséggel van megáldva. A helyekre, arcokra, nevekre könnyen vissza emlékezik. Ennek következtében már sok jó ismerősré tett szert.

Hazarészünkben gr. Teleki Árvéddal folytatott hosszas levelezést. A drassói kastélyt és a vidéket többször meglátogatta, s a nagy nemzetgazdással érdekes terveken törte a fejét.

Kolozsvárnak, s az erdélyi részeknek szeretett volna szolgálatot tenni. Kolozsvárra posztógyárat terveztünk, s hogy meg is valósítsuk, nagy kiterjedésű levelezést kezdtünk, s a koronkenti kereskedelmi minisztereknek ezer gondot okoztunk. *Shrubsole* angol tőkével akarta felállítani a kolozsvári posztógyárat. A jőnevű gyárosokat fölkereste, rábeszélte, idehozta. Helyszíni szemlét, terepfölvételt, vízpróbát, gypju gyűjtést eszközöltünk. Kolozsvár város képviselő testülete megtette azt, a mi az új korban még talán kétszer sem fordult elé, hogy egy gyűlésben oly számban jelent meg, hogy érdemleges határozatban kimondotta a javító-intézet melletti rétnek a gyár részére leendő átadását. Kormányunk részéről nem hiányzott a jó akarat, s ha Hegedüs Sándor tovább maradhatott volna a miniszteri széken, valószínűleg meglett volna a gyár, ha a hécsi kéz akkor is meg nem semmisítette volna!

Shrubsolenak a magyar ipar érdekében más vidéken tett kísérletei is csak így végződtek. De ő nem azért angol, hogy könnyen annyiba hagyja terveit. A sajtó útján állott hazánk szolgálatába. Az egymást érő hamis és gyalázó nyilatkozatok ellen erélylyel, tudással és fanatikus buzgósággal lépett síkra. Történelmünket megtanulta, politikai, nemzeti és nemzetiségi viszonyainkat aprólékosan megismerte, s nyílt levelekben, tűzetes tanulmányokban és apró cikkekben felelt minden hamis vádra. Az ő figyelmét nem kerülte el semmi, a mi Magyarországra vonatkozott.

Állandó és nagy értékű szolgálatot tett *Shrubsolenak* felolvasásaival és előadásaival. Tájszépségeinket, népviseletünket, iparunkat, építészeti, s más műemlékeinket saját fölvételű fényképeiben összegyűjtötte és kidolgozott előadásait azokkal illusztrálta.

Angliának mindenik nagyobb és kisebb városában tartott előadást rólunk. Ügyes körültekintéssel megnyerte a szent célnak a város polgármesterét, népszerű iparosát, orsz. képviselőjét, vagy más jeles embert. Fölkérte, hogy előadásán működjék mint elnök, vagy szónok, vagy indítványozó. Gondoskodott az ujságokban tájékozó cikkekről, meghívókról. A közönség a legnagyobb termeket is zsufolásig megtöltötte. Néha 2000 ember hallgatta végig Magyarország szépségeinek ékes dicsőítését. Mert *Shrubsolenak* kiválóan ért a közérdekű és figyelmet keltő vonások csoportosításához. Jól tudja, hogy lehet mozgásba hozni a nehezen hevülő angol szíveket. Számtalanszor aratott számunkra tűntető, rokonszenvező elismerést, sokszor keltett megbotrányozást az osztrákok titkos cselekvéseinek leleplezésével. Sokszor aratott számunkra tapsot a magyar nagylelkűség, türelem és vitészség föltárásával. Bátran elmondhatjuk, hogy ez az egy férfi úgyszólván több szolgálatot tett Magyarországot megismerhetése érdekében, mint Kossuth Lajos óta bárki más.

Shrubsolenak valósággal rajongott a magyar alkotmányért, miután az az angolnak ikertestvére, tehát legrégebb és legigazibb egész Európában.

Fölvilágosította a tájékozatlan angol közönséget arról, hogy Ausztria nagyon sokat köszönhet Magyarországnak. Különösen pedig alkotmányát. Megmagyarázta, hogy e két állam milyen viszonyban van egymáshoz, s mik is azok a közös ügyek.

Miután rájött, hogy az angol iskolai tankönyveket teljesen hamis adatokkal töltötték meg, lépéseket tett a kiadóknál, hogy a hibákat kijavítsák.

Oly nagyra becsüljük *Shrubsolenak* ezen a téren tett szolgálatait, hogy tüzetesebb ismertetését adjuk.

Miután tapasztalta hogy sem a nyilvános beszédek, sem a hirlapi fölszólalások nem vezettek eredményre, elhatározta, hogy egyenesen a könyvkiadókhöz fordul, s fölvilágosítja a tankönyvekbe, útleírásokba, földabroszokba becsúszott nagy tévedésekről. A múlt év április havában terjedelmes nyomtatott levelet intézett a különböző kiadókhöz. A levél homlokán az országháznak a Dunáról fölvett gyönyörű képe vonja magára a figyelmet.

„Majdnem 150 könyvet néztem át, — írja — s mindenikben feltűnő hibákat fedeztem föl a magyar királyságról. Anélkül tehát, hogy rossz szándékunk lett volna, egy irántunk barátságos indulattal viseltető nemzetet jogaiiban megrövidítettünk és önérzetében megsértettünk. Bizonyítékok vannak a

kezemben arról, hogy ez a téves ismeret, és annak az országnak a nem ismerése, akadályozta meg, hogy az angol kereskedelem Magyarországon érvényesüljön.

„Az angol kereskedők a leveleikre, a melyek külömben magyar városba szólnak, azt írják rá: „Ausztria“, s ezzel azt fejezik ki, hogy Magyarország Ausztriában van. A következők legtöbbször az, hogy az ilyen leveleket papírkosárba lökik, vagy vissza utasítják. Holott Magyarország majdnem húsz millió lakosának sok olyan szükséglete van, a melyet Anglia láthatna el.

Egy érdekes esettel világosítja meg e tájékozatlanság hátrányait. Egyszer, egy angol hadihajó megjelent a fiumei kikötőben. A hajó zenekara a szokásos udvariassági eljárást akarván gyakorolni, rázendített a nemzeti himnuszra, s nagy bámulattal tapasztalta, hogy fütytyel, hurrogással, s hasonló jelekkel fogadják. A végén, de már későn, megtudta, hogy a baj onnan származott, hogy nem a magyar, hanem az osztrák nemzeti himnusszal tisztelte meg a magyar kikötőt.

Biztosítja olvasóit *Shrubsole* arról, hogy a magyar nép nagyrésze el van telve a haladás eszméivel, s minden tiszteletre és becsülésre érdemes.

Ráadásul még ismerteti a nemzet történelmének főbb vonásait és felel arra a kérdésre, hogy vajjon Wien-e Magyarország fővárosa? Ezzel kapcsolatban tisztázza azt is, hogy angol tankönyvekben lehet-e, szabad-e a magyar nevek helyett németet használni? Rámutat arra a sok kellemetlenségre, a mit e miatt a levelezésben és személyes érintkezésben tapasztalnak az angol utazók.

Shrubsole nemcsak ez az utolsó 6—7 éve érdekes és változatos, hanem egész életpályája. Erről is helyénvaló lesz szólni az „Erdélyben“, melynek minden törekvése oda irányul, hogy az egyéni bátorságot, önállóságot, kezdeményezést és a természet tanulmányozását előmozdítsa.

Hát először is jól jegyezzük meg, hogy ez az itt szóbanforgó öreg ember ifjú ember. Ifjú az elméje, az egész szervezete, a munkakedve és a tevékenysége. Ember legyen a talpán, a ki vele a gyaloglásban a versenyt állani tudja. Aztán arra már csak angol energia vállalkozzék, hogy megkésztessen annyi tervet, megírjon annyi levelet, fölkutasson annyi minden helyet, épületet, fát, boltot és házat, a mennyit *Shrubsole* egy nap alatt, egy teljesen ismeretlen városban eltud végezni.

Élete történetében rejlik a titka. 1837-ben született, tehát éppen 70 éves. Faversham helység kis iskolájában tanult, aztán kereskedő inas lett. Később a testvérével nyitott üzletet. 22 éves lehetett midőn a kövületek tanulmányozására irányította figyelmét egy ismerőse. Később a zeológia tanulmányozására szánta. E közben tapasztalta, hogy a templomi éneklés nagyon gyarlón megy. Megtanulta a Sol-fa énekrendszert, kiállotta a vizsgákat és elismerésül beválasztották a Sol-fa társulat választmányába. A hol alkalma nyílt meg-megtanította az éneklést és karvezetői szerepet vitt. 1869-ben, midőn az amerikai polgárháború befejeződött, az angolok az amerikaiak mintájára örömmünnetet rendeztek és Londonban *Shrubsole*t kérték föl, hogy a kristálypalotában egy 8000 tagból álló énekkart vezényeljen. Ő volt az első, a ki ekkor alkalmazta ágyú helyett a bombát, melyet villannyal robbantott föl. Oly fényesen sikerült, hogy az angolok azután kezdték háborúban is alkalmazni.

Mint geológus valóságos fölfedező lett. Ő fedezte föl az eddig elé ismert legnagyobb teknős béka kövületét. Őslénytani fölfedezéseiből a British Muzeumban egész gyűjtemény van. Irodalmi közleményei roppant nagy számúak. A nevééről több őskori leletet neveztek el.

Elért sikerei és nagyterjedelmű ismeretei arra indították, hogy Angliában előadásokat tartson. Ezen az úton népszerűsítette a tudományt. Számos elismerésben és kitüntetésben részesült.

Hazánkat akkor ismerte meg, a mikor Angliát átaláiban minden zúgában ismerte, s őt is Anglia.

No hát itt úgy is mint utazó, úgyis mint geológus és zenész sok értékes dolgot talált. Óriás munkát fejtett ki, hogy az angol tőkét ide terelje, de az a bizonyos központ (Wien) megakadályozta. Hátha az nem sikerült most már Magyarországot, ennek az ismeretét viszi oda. Így talán meghódol a szigetország az igazságnak.

Hat éve tart Shrubsolenak ily irányú lankadatlan munkássága. Az E. K. E.-vel is folyton levelezésben áll. Kiszámíthatlan a ránk háramlott haszon. Leróhatatlan a mi tartózasunk e magyar barát iránt, kinek arcképét most bemutatjuk.

Pedig nemcsak megérdemelné, de, talán jó helyre is találna, a méltánylás, mert Shrubsole nem vagyonos ember. Nincs jövedelmező állása, mert mint geológus már harminc éve tanulmányai és előadásai jövedelméből él. Azt megelőzőleg ipart űzött.

Shrubsole már 70 éves, de rendkívül szívós, erős férfi, a kin alig vehető észre az idő. Még sok szolgálatot tehet hazánknak.

Az E. K. E. érdemei közé tartozik, hogy midőn az angolok 1902-ben nagy seregben ide indultak, nagy készséggel lett vezetőjük. Azóta sokan keresték fel hazánkat és városunkat. Reméljük, hogy ezután is lesz szerencsénk hozzájuk, mert az angol nemcsak pénzt, hanem kulturát is hoz magával.

Egyesületi élet.

Az E. K. E. választmányi ülése.

December 13.

Az ülésen jelen voltak: Heppes Miklós elnök, Pap Kristóf, Pap Mihály ezredes, Szádeczky Lajos dr., Cholnoky Jenő dr., Ruzitska Béla dr., Eisler Mátyás dr. tanárok. Jákey Dániel tábl. titkár, Sárdi Lőrinc, Gyöngyössy Béla erdőfelügyelő, Monoky Gyula, Merza Lajos, Páll Andor mérnökök, Orbók Mór igazgató, Ré-

csei Ede tanár, Tanács József gyógyszerész, dr. Török Imre orvos, Gergely Albert dr. Deák Albert dr. ügyvédek. Holló Károly tanár, M. Kovács Géza főtítkár.

Elnökölt Heppes Miklós elnök. Jegyzett Holló Károly, előadott M. Kovács Géza főtítkár. Elnök üdvözölte a szép számban megjelent

választmányi tagokat és jelentette, hogy Fodor János, Merza Gyula, Puskás Béla, báró Mannsberg Sándor és Schönberg Miksa elmaradásukat kimentették. Főtktár ezután jelentést tett az egyesületnek utolsó választmányi ülése óta lefolyt életéről. Kiemelve a többek között, hogy a Bánffy-hunyady polgári iskola Révre rendezett kirándulást, a szamosujvári leányiskola pedig Kolozsvárra. Szétküldötték az „Erdély” folyóirat 9—10. számát. Kérvénnyel fordultak az Emkéhez, hogy az „Erdély” folyóiratból tegyen megrendelést a népkönyvtárak számára. A Meleg-Szamos forrásánál levő turista utak kijavítottak. Részt vett az egyesület a székely kiállításon, ahol elismerő oklevéllel tüntették ki, ez alkalommal lépéseket tett az ottani osztály újjászervezésére. Többszörös kiszállással újjászervezték a dévai osztályt. Ez osztály sorozatos előadásokkal igyekszik alapot teremteni a turisztási munkálatokhoz. A Radnóti síremlék ünnepélyesen felavattatott és megkoszorúztatott. Választmány a jelentést jóváhagyólag vette tudomásul és főtktár indítványára köszönetet szavazott Herrmann Antalnak Hunyadmegyében kifejtett tevékenységeért. Szekeres József plébánosnak, hogy a Radnóti síremlék alkalmával az ünnepi beszédet megtartotta. Távollevő főpénztárosnak írásban előterjesztett forgalmi kimutatását szintén jóváhagyólag vették tudomásul. December hónapra áthozták 2766 kor. 64 fillért. Tárgysorozat rendjén a Magurai villa-telep tulajdonosainak kérésére elhatározták, hogy emlékirattal fordulnak a földművelésügyi miniszterhez. Támogatást fognak kérni, hogy a gyalui havasok turisztáságilag feltárhatók lehessenek. Kimondták továbbá, hogy 15 évig évi 100 korona hozzájárulást fizetnek Torda-Aranyos vármegyének a Tordahasadéki-út jókarba helyezése céljából. Szentpétery Sándornak kamatmentes kölcsön iránt való kérvényét, jóllehet turisztási célra irányul, alap hiányában elutasították. Az egyesületi muzeumnak utolsó választmányi ülés

óta 220 látogatója volt. Köszönetet szavaztak Merza Gyulának, Herrmann Antalnak, Sigerus Emilnek, Lőnhárt Ignácnak és Fedorka fegyintézeti tanítónak a muzeum és könyvtár részére küldött ajándékaikért. Az abrudbányai polg. iskola számára könyvadományokat szavaztak meg. A nagyenyedi főszolgabíró kérésére megengedték, hogy a remetei menedékházat a téli időszak alatt a jegyző mérsékelt díjért használhassa. Kimondták továbbá, hogy a téli időszak alatt nagy taggyűjtési akciót indítanak vidéken is. Felolvasási sorozatokat rendeznek. Azok keresztül vitelére Szádeczky Lajos dr. elnöklete alatt Cholnoky Jenő dr., Ruzitska Béla dr. és Monoky Gyula mérnök urakból álló bizottságot küldötték ki. A mindvégig érdekes ülés este $\frac{1}{2}$ 7 óraker ért véget.

Az E. K. E. Hunyadvármegyében.

Szűkebb hazarészünknek Erdélynek legérdekesebb vármegyéje Hunyadvármegye. Lépten-nyomon történelmi emléket talál az útas. Jó termőföldek terülnek el a Maros, a Sztrigy, a Zsil és Cserna mentén. A lankás dombokon tüzes bor terem. Nagyarányu és fejlett bányászipara van, a melyet bámulva szemlél az idegen. A kereskedelem eléggé élénk. Megszámlálhatatlanok, csodások az ismert természeti szépségek és mennyi sok van még felkutatlanul. A természeti szépségeknek koronája számos tengerszemeivel, hómezőivel, szeszélyes szikla alakzataival a minden összehasonlításon felülálló *Rettyezát*. A turistaforgalom napról napra nő. Azonban korántsem áll arányban azzal a lakosság megbecsülése, lelkesedése, sokszor váratlanul megbénul a cselekvő képessége, mert a múltak véres harcaiban megfogyatkozott magyarságot sokszor lenyűgözi az ádáz politikai és a hagyományos személyi küzdelem. Igen hálás és tág tér nyílik e vármegyébe az Erdélyi Kárpát-Egyesület működésének. Nem is hanyagolta el azt soha. Már alakulásakor azon-

nal fiókosztályt szervezett és lelkesedéssel fogott a munkához, hogy az egész ország figyelme az elnémult harangok klasszikus földjére irányíttassék. Pár év óta a helyi lelkes munkatársak eltávozása, elhalálása miatt a munkában hanyatlás állott be. Kimondhatatlan kárára a szent és hazafias ügynek. De a jobb jövő hajnalhasadásáról kell örömmel hirt adnunk. Hosszas tárgyalások után október 13-án (vasárnap) megjelentek Déván az Erdélyi Kárpát-Egyesület képviselői M. Kovács Géza főtítkár, Herrmann Antal dr. muzeum igazgató, a neves tudós és író. Személyes utánjárással és látogatásokkal hívták meg az érdeklődőket a városháza kis termébe a d. e. 11—12 óra között tartott értekezletre. Ez értekezleten a városnak színe-java, a hivatalfőnökök közöttük Pogány Béla alispán is megjelent.

Dr. Herrmann Antal, mint kor-elnök a többek között a következő lelkes szavakkal nyitotta meg az értekezletet:

Hazánknak, Isten kalapja e bokrétájának, egyik legszebb virága Hunyadvármegye. Ez nem virágos frázis, hanem való tény. De e virág olyan volt, mint a tündérmesék csodavirága, amely járhatatlan rengetegben nyílik, amelyet emberi szem nem lát. Nemzet elleni bűn, hogy a haza e büszkesége tovább is rejtve maradjon. E vármegye, mely a legfontosabb feladatokat tűzi a hazafias buzgóság elé, a történelmi emlékek, a természeti kincsek, a néprajzi kiválóságok és a tájrajzi szépségek klasszikus földje.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület a táj szépségek felderítésének lobogója alatt a többi eszményi feladatok kultuszát is műveli. De a turistaság nem remeteség. A turista társas lény. A természet fenségének és bájának éppen közös élvezete emeli fel a turistát a köznapi élet bajából a világ alkotójához, erősíti a testvériség érzetét, önt lelkesedést a szívekbe. De ez idő szerint csak egyes turisták járják szórványosan

e vármegyét, mely arra volna hivatva, hogy a turistaság Eldorádója legyen.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület, amely programja értelmében már több ízben megkísérelte itt a turistaság föllendítését, a magyar turistaság, amely itt elnémult harangok rezgése után, elszivárgott magyarság nyomán jár, e megye revindikációjának egyik aktiv tényezője. Az E. K. E. ismét alkalmat akar adni, hogy a magyar turisták tömörüljenek itten, hogy kultúra és jólét fakadjon itt a természet kultusza révén. Ez értekezlet célja újjászervezni az E. K. E. hunyadmegyei osztályát. Felkéri M. Kovács Géza főtítkár, tegye meg hivatalos előterjesztését és formulázza indítványait. A főtítkár röviden fejtegette az E. K. E. nagy feladatait és Hunyadvármegye turistái fontosságát. Azután felolvasta a hunyadmegyei osztály történetének főbb adatait.

Kovács főtítkár ezután utalva az osztály eddigi működéséből levonható tanulságokra, indítványozza, mondja ki az értekezlet, hogy helyesli a vármegyei osztály alakulását, illetőleg újjászervezését, s hogy abban közreműködni kíván. Indítványozza, hogy az értekezlet válassza már most meg az osztály főbb tisztviselőit és ajánlja a következőket: Elnök: Székely Mózes erdőmester, titkár: Dr. Gaál István főreáliskolai tanár, jegyző: Frank Zoltán képzőintézeti tanár, pénztáros pedig a régi Knopf Árpád pénzügyi számellenőr.

Az értekezlet egyhangulag elfogadja az indítványokat. Erre Székely Mózes elfoglalja az elnöki széket és kijelenti, hogy az E. K. E. hunyadi osztálya közhasznú nemes céljait minden erejéből szolgálni fogja. A jegyzőkönyv vezetésére Frank Zoltánt kéri fel.

Herrmann indítványozza, hogy az osztály a város főbb kulturtényezőinek támogatásával a téli idényben sorozatos előadásokat rendezzen. Elfogadtatik.

Elnök megköszönve a központ kiküldötteinek fáradozását a megjelen-

tek érdeklődését, s a városi terem átengedését, bezárja a gyűlést.

Az E. K. E. hunyadmegyei osztályának 2. gyűlése.

November hó 14-én tartotta a hunyadmegyei osztály második gyűlését, amelyen az előző értekezleten megválasztott tisztikart egészítették ki. Az osztálynak tisztikara e szerint a következő: Elnök: Székely Mózes, alelnökök: Báncs Emil, Göllner Károly, titkár: dr. Gaál István, jegyző: Frank Zoltán, pénztáros: Knopf Árpád, ellenőr: Pesthy Mihály, osztály-orvos: dr. Mende Manó, osztály mérnök: Teimer Boleszláv. Elhatározta továbbá a gyűlés, hogy a központ által szervezett vajda-hunyadi ügyvivőséget átirattilag üdvözlök.

E. K. E. hangverseny Déván.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek csak most újjáalakult hunyadmegyei osztálya azonnal a cselekvés terére lépett és még ez év folyamában öt előadásból álló sorozatot rendez, melyben illetékes szakemberek népszerű módon ismertetik főleg a megye földjét, népét, történetét, kulturáját. Tavaszkor ismét 5 előadásból álló sorozat lesz. A két sorozatban összes belépő díj 6 korona az E. K. E. évi tagsági illetéke. Tagok nem fizetnek belépő díjat, családtagjaik féldíjat fizetnek. Ez előadások révén már valami 50 új tagot lehetett szerezni az E. K. E.-nek Ünnepelesebb megnyitóval nov. 10-én magas színvonalu matinét rendeztek Déván a Kaszinó nagytermében, melyet egészen betöltött az előkelő közönség és a tanuló ifjuság. A műsor első száma Reissigger kedves triója volt. Hegedűn Manheim Ilona kisasszony játszott, kinek talán ez volt az első föllépése a nagyobb nyilvánosság előtt. A kis művész nő olyan fiatal, hogy csodagyermek számba mehet. Nagy technikája, érelyes vonása izmos tehetségről tanuskodnak és dicsérik mesterét, Heeger Ödönt, a kitűnő zenetanárt, akit

kivánatos volna városi zeneiskola szervezésében támogatni. Gordonkán Heeger ismert művésze érvényesült, zongorán Jassenovits István a méltó partner. Ezután Kodra Gyula énekelt négy szép magyar nótát, tüneményes, hatalmas hangján, Olga lányának precíz zongora kísérete mellett. Petrozsényből jöttek, hogy magyar ízt adjanak a művészi műsornak. A műsor középpontja dr. Herrmann Antal híres cigány tudósnak, a „Magyar Zenetudomány“ szerkesztőjének szabad előadása volt az erdélyi cigányok népköltészetéről. Előbb az Erdélyi Kárpát-Egyesület központja nevében üdvözölte a közönséget és az új életre kelt hunyadmegyei osztályt. Rámutatott arra, hogy a megye és a turistaság milyen fontosak egymásra nézve. Érintette a hazai cigányok demografiai viszonyait és röviden jellemezte az erdélyi cigány népköltést. Azután pedig megszólaltatta magát a cigány muzsát. A Wlislöcky-Herrmann-féle cigány népköltési gyűjteményének magyar fordításából, melyet a Kisfaludi Társaság rég elfogadott kiadásra, mutatványokat olvasott fel, a költészet igazi remekeit. Egy cigány népmesével való kapcsolatban aztán áttért a magyar-cigány zene kérdésére, röviden fejtegette a cigányok zenéjét, t. i. cigánynyelvű eredeti népdalaik dallamait. Ilyen eredeti cigány népdalt énekelt végül Kodra úr ötöt, egyet Biharból és négy kiadatlant, melyeket 20 évvel ezelőtt éppen Déva vidékén gyűjtött Herrmann tanár.

A műsor méltó záradéka egy vonós négyes volt (Haydn remek I. négyese), melyet nagy művészettel adtak elő Heeger Ödön, Kovács Zoltán, Schneider József és dr. Mailand Henrik, a dévai zene-egylet vezető lelke. A közönség nagy tetszéssel és elismeréssel fogadta a másfél órai műsor minden pontját és a legkedvezőbb impressziókkal távozott, abban az emelkedett, szinte áhítatos hangulatban, melyet a gyönyörű quartett előadása keltett minden fogékony lelkű hallgatóban.

Az E. K. E. osztály első fellépése fényesen sikerült minden tekintetben Déván, a hol rég nem voltak ilyen sorozatos előadások. Ezek rendezésével az E. K. E. osztálya nemcsak a maga ügye iránt kelt érdeklődést és rokonszenvet, hanem érdekemet szerez a nemzeti közművelődés körül is. A méhnyáron gyűjt, hogy télen megélhesen, a dévai E. K. E. télen gyűjt közönséget és eszközöket, hogy majd a turista idényt társas kirándulásokra és turista alkotásokra használhassa.

Az E. K. E. Hunyadmegyei osztályainak felolvasási sorozata.

1. Előadás 1907. november 21.

A Tanítóképző-intézet tornacsarnokában élénk érdeklődés között tartotta meg *Dr. Gaál István* az első előadást, a melyet vetített képekkel kísért *Korber Ernő*. Előadó Hunyadvármegye földjének történetét ismertette népszerű vonzó módon. Az előadásnak főbb fejezetei voltak: A Mondák világa. Legyen világosság. Hunyadmegye hegyeinek nesztora. A föld középkorának vége (Kréta időszak) Hátszeg vidékén. Harmadkori lerakódások. A petrosényi kőszén. Tűzokádó Hunyadmegyében. Déva mint Pompei. Milyen világ volt fél millió év előtt Hunyadmegyében?

Előadás végével a nagyközönség zugó tapssal jutalmazta az előadót.

2. Előadás 1907. dec. 1-én.

Balázs Béla őskori leletek bemutatásával Hunyadvármegye őstörténelmének kőkoráról tartott szabad előadást. Majd *dr. Tassy B. László* a vármegyei szocializmus és jövőjéről a vármegyében értekezett. Előadókat zajos éljenzéssel jutalmazta a közönség. A műsort a tanítóképző ének-kara 3 ének számmal élénkítette. Megnyitóul Dalünnepélyen című darral, szünet közben pedig Balaton nótákkal és végezetül a Vadász-dal precíz előadásával gyönyörködtette a közönséget.

3. Előadás 1907. dec. 8-án.

Ez előadáson szintén két előadó működött. *Borostyániné Snegon Vilma* urnő a nőkérdésről csevegett megszokott kedves modorában. Azután a főreáliskola ifjusági zenekara játszott nagy gyakorlottságra valló összhanggal. Ezután *Szabó Imre* tartotta meg előadását „*Képek a Székely csángók életéből*” címmel. Az előadást vetített képekkel kísért *Frank Zoltán*. Ez előadásnak sikere mindeniket felülmulata. A tanítóképző tornacsarnoka zsufolásig meg volt telve, úgy annyira, hogy számos előkelő közéleti férfiú is csak állóhelyhez juthatott.

Radnóti Dezső siremlékének felavatása.

November hó 1-én (mindszentek) ünnepén kegyeletes ünnepe volt egyesületünknek. Ugyanis ez alkalommal avattuk fel néhai felejthetetlen főtítkárunknak siremlékét, mely tagjaink adakozásából készült. A báró Mannsberg Sándor alelnök vezetése alatt felvonuló tagtársak és családtagok d. e. fél 12 órakor gyülekeztek a virágokkal ékes sír körül, majd *Szekeres József* plebános lelkes beszéd kíséretében tette le a sirra az egyesületnek diszes koszoruját és egyben átadta a siremléket az özvegy gondozásába. A szép siremlék marótlaki kőből készült. Egyik oldalán az van bevésve, hogy: „Állította az Erdélyi Kárpát-Egyesület tagjainak kegyelete.”

Tudomásul.

Ez úton óhajtom az érdekeltek tudomására hozni, hogy ezentul a *Kendefly-uradalom* erdőterületeire csakis az léphet, aki alólírottól előzőleg bizonyos útírány betartásával engedély-jegyet nyert.

N. Barthos Gyula,
a *Kendefly-uradalom* főerdésze.
(Malomviz, u. p. Kernyesd, Hunyadvármegye.)

Szerkesztői üzenet.

T. Munkatársainkhoz. 1908. évfolyamunk számára kérjük a kéziratokat február 1-ig és azontul minden második hó elsejéig beküldeni, hogy lapunk két havonta pontosan megjelenhessék.

Szerkesztő: **Merza Gyula.**